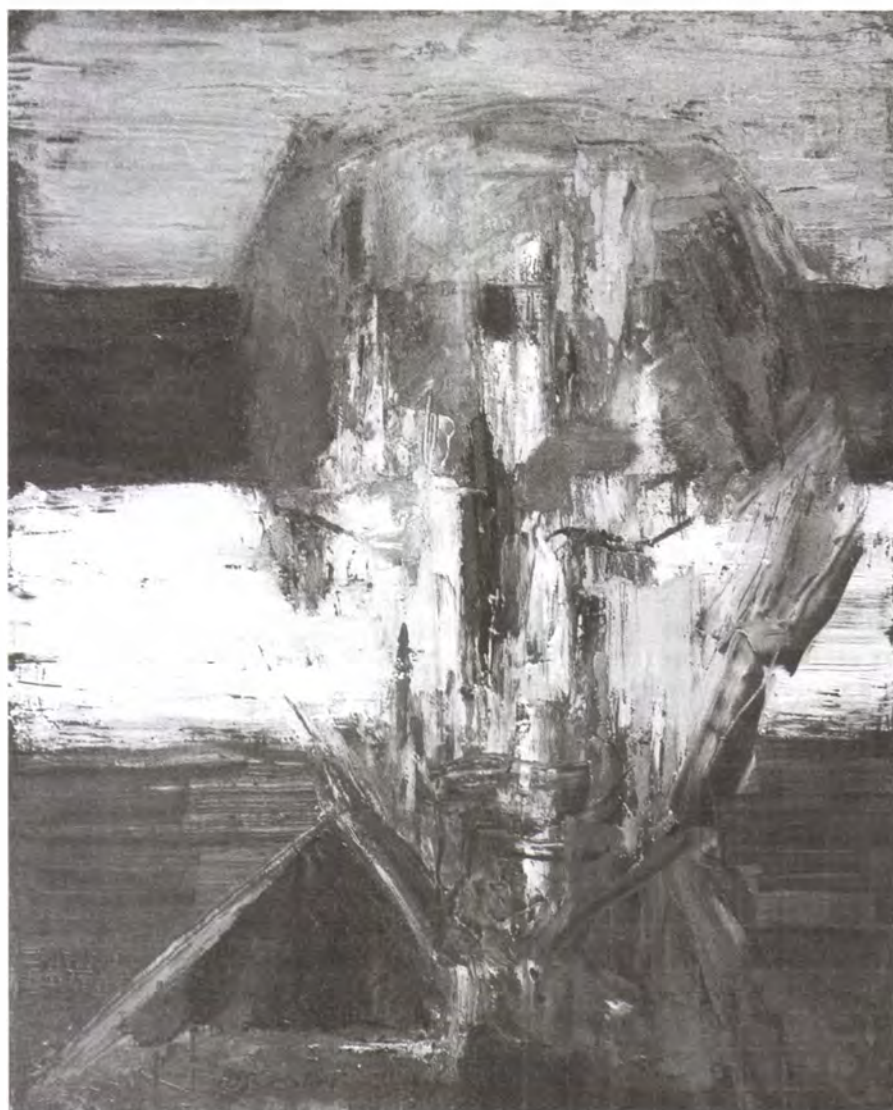

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
XXV. ÉVFOLYAM 2014. 4. (642.) SZÁM — FEBRUÁR 25.

ára 3 lej

Identitás, 2013

Lapszámunk 4., 5., 8., 9., 14. és 23. oldalát Vörzsák Gyula, a csíkszeredai Pál Aukciós Ház- és Galériában megnyílt tárlatának anyagával illusztráltuk

- Molnár Vilmos íróval beszélget Zsidó Ferenc
- Molnár Vilmos: Rémán doktor hasberendezése, metszőfoga, kisujja
- Benedikt Wells: A város háztetőin
- Király Farkas: Sortűz karácsonykor
- Lovassy Cseh Tamás: Rémmese Kolozsváron
- A NAGY KILOMETRIK

LÁSZLÓ NOÉMI

Nevetni ossziáni ködökben

„Vidámságot erőltetett magára”, olvasom, és hirtelen nem jut eszembe olyan helyzet, amikor, és olyan paszszus, ahol valakinek szomorúságot „kell” erőltetnie magára. A szomorúság mintha természetesen simulna ránk, illetve van belőle bőven, esélyünk sincs valamely kényelmetlen helyzetben derűs arcunkat szomorú ráncokba szedni, mint ahogyan fordított esetben gyakran mosolygunk, a felszíni vidámság kedvéért, kényszereketten.

Mérlegelhetjük, mi volna számunkra megerőltetőbb: szomorú szívünkhöz vidám képet vágni, vagy féktelen kedvünkben megilletődött, szívfájdalmas kifejezésbe rendezni vonásaink. Rendszerint nagyobb illetlenségnek számít az, ha valaki a gyász pillanataiban mosolyog, mint ha az öröm sugárzó ege alatt sír, mint a záporosó. A legtöbb esetben a síró, a kacagó végtel jó néhány köztes állapottal egyetemben egyszerre kuorong bennünk, aztán vidámság legyen a talpán a nevetés, amely a számára kedvezőtlen körülmények ellenére kitör belőlünk, miközben jövő-menő szomorúságunk fakó lámpái egyre-másra kigyúlnak szemünkben, arcunkon, homlokunkon.

Mintha szomorúnak lenni egyébként is nemesebb, tiszteletre méltóbb, felemelőbb emberi érzés volna, a költőnek is például leginkább ossziáni ködökbe merülni a hősi múlton illik keseregnie, ellenkező esetben könnyen vásári fércműnek titulálhatják fapados rímeiket puffogtató, harsány, útszéli témáról kelt rigmusait.

Úgy tűnik, meglelt embernek köd és komolyság dukál, tudomány, mundér, becsület, mindeközben persze elvárjuk gyermekeinktől, hogy tornyosuló gondjaink árnyékában önfeledten nevetgéljenek, ha lehet, állandóan, mert vidám arcuk oly ennivalóan édes. Saját vidámságunk már kevésbé ennivaló.

Mert mi történe, ha a hant körül nem veszteségünket siratnánk, hanem nevetve ünnepeelnénk, hogy az eltávozott végre megmenekült ebből az állítólagos siralomvölgyből, ha különféle hiányainkat nem nyomorként, hanem szabadságként értelmeznénk, ha a válogatott visszautasításokat a visszautasított dolog tökéletesítésére adódó esélyként üdvözlőnénk? Rengeteg nyúlós, borongós félórát számúznánk mord hétköznapijainkból.

Pedig a bölcsék, a megvilágosodottak, a sokat tapasztaltak, a sokat szenvedettek állítólag derűsek, úgy látszik, épp a tengernyi szomorúságból merítenek hozzá erőt, mint a gyerekek, akik a tűszúrásból sírógörcsbe menekülnek, a sírhoz vonuló gyászoló rokonság kebelében viszont elkacagják maguk. Hátha a halál nem is oly vérfagylalóan súlyos dolog.

**OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!**

Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között.
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKONT.

Beszélgetés Molnár Vilmos íróval

„Az ámulat a legméltóbb viszonyulási mód”

– Kezdjük kicsit messziről ezt a beszélgetést! Az íróársadalom és a könyvszeretők érdekes, de kissé távolságtartó, „fifikás” író-embernek ismerhettek meg. Tényleg ilyen vagy? Vagy ez az írói imidzsed?

– A távolságtartás jó. Az író nem exhibicionista celeb, hogy saját személyét helyezze előtérbe. Azért ír, hogy az írásaira figyeljenek. Az imidzs kifejezést nem szeretem. Így vagy úgy mindenkinek van valamilyen imidzs, ez rendben is van. Emberek között élsz, természetes, hogy kialakul bennük valamilyen kép rólad. De ennek a szónak, figyelve a különféle médiák hozzáállását, számomra ma olyan mellékszöveg is van, hogy mesterkélten felépített hamis látszat. Régebb a hollywoodi sztároknak meg a politikusoknak kreáltak mesterségesen imidzs, mára lassan a végcsénéniktől is elvárják, hogy imidzsük legyen. Nem mintha a végcsénéniket alábbvalónak tartanám a politikusoknál, néha épp ellenkezőleg.

– Apropó, távolságtartás: például szívesen adsz interjút?

– Nem, nem szívesen. De néha muszáj, ha nem akarok egészen mufurc lenni azokkal, akik interjút akarnak készíteni velem, s akik többnyire kedves ismerősök, maguk is szerkesztők, írók, újságírók. Ez a hátránya annak, hogy idővel egyre több kedves szerkesztő, kedves író, kedves újságíró ismerőse lesz az embernek.

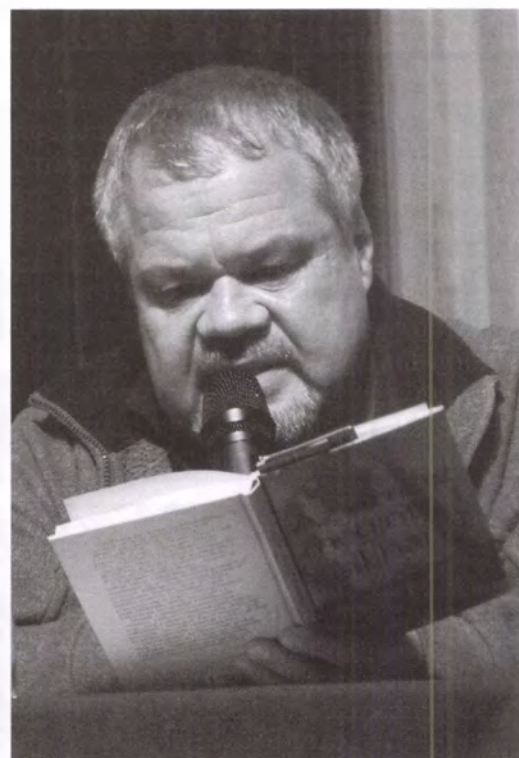
– 2013 őszén Az ördög megint Csíkban címmel új novelláskötettel rukkoltál elő, melyet nagyon várt mindenki. Elég sok idő eltelt az utolsó könyved megjelenése óta. Mi az oka ennek a „kihagyásnak”?

– Az ok az, hogy nem írok olyan sokat, nem vagyok grafomán, meg ha megírtam is már valamit, nem igyekszem azonnal kötetben megjelentetni. Nem baj, ha áll még egy kicsit az opus, csak jót tesz neki, mint a bornak. Hátha még módosítok rajta, kiveszek vagy hozzáteszek valamit, mindig jut még eszembe valami utólag. Ha prózakötetre gondolsz, akkor valóban elég sok idő telt el a tavaly megjelent kötet meg az azelőtti novelláskönyvem között, de közben megírtam egy olyan meseregényt is, ami bizonyos okok miatt csak 2026 után jelenhet meg. És 2010-ben megjelent egy versszerű szövegeket (jobban szeretem így hívni) tartalmazó könyvem is.

– Jóra, „blikkfangosra” sikerült a kötet cím. Könnyen adsz címeket?

– Ha legalább kétharmadával elkészültem egy írásnak, akkor többnyire már tudom a címét is. Az ördög megint Csíkban a kötet egyik novellájának a címe, de kötetcímnékv Lövétei Lázár László kollégám és barátom, meg Hajdú Áron, a Bookart Kiadó igazgatója javasolta. Talán igazuk volt, meggyőztek. Lehet, hogy ez piacosabb cím, én eredetileg egy másik novella címét szerettem volna kötetcímnékv: *Hagyma, avagy amikor nagyanyám varázslásra vetemedett*. Tudom, fontos a cím, ebben a piacorientált világban meg különösen nagy fontosságot tulajdonítanak neki, de úgyis az a döntő, milyen írások töltik meg azt a könyvet. Ma sokan folyamodnak felszínes dolgokhoz, hogy sikeresek legyenek, de mindig kilóg a lóláb, amennyiben a külszín pokrócával dögölt lovat takargatnak.

– Van a kötetben egy nagymama, egy egész ciklus épül köréje. Hány nagymamából gyurtad össze? Az iga-

zi nagymamádnak van „köze” a mesélőtehetségedhez?

– A mesélőtehetségemhez – ha van nekem – a valós nagymamának nincs sok köze. Talán a megfigyelőképességem köszönhet egyet-mást neki: kisgyerekként gyakran töltöttem huzamosabb időt a nagynénéim körül, nagymamám-nál. Egyenlő partner nemigen lehettem velük a diskúciókban, de érdekes megfigyelésekre tehettem szert azt illetően, hogy mikor, milyen hangulatban, kinek, mit, miért és hogyan mondanak. Nagy macherek az öregasszonyok az élet intézésében. Írásaim nagymamája azonban fikatív nagymama, akit én találtam ki. Ha van is néha imitt-amott egyezés a valósággal, az olyanformán jelenik meg – mondtam ezt már máskor is –, ahogy a disznó a kolbászban: eléggé átalakulva.

– Sok írásod mind a történet szintjén, mind a nyelvi megformáltság tekintetében meglehetősen jó. Honnan jönnek az efféle mondatok, hogy „Pont olyan, csak egészen más”?

– Belülről jönnek. Mint – gondolom – minden írónak. De igazad van, szeretek meglehetősen jó dolgokat meglátni és írni róluk. Ilyen több van, mint gondolnánk, csak sztereotípiáktól, előreagyártott sémáktól mentesen kell körülnézni. Mint a kisgyerekek. A világ dolgaihoz és jelenségeihez az ámulat a legméltóbb viszonyulási mód. Tantárgyként kéne szerepeljen az iskolában, érdekesebb és szebb lenne az emberek élete, ha megtanulnának, pontosabban mondva: nem fe-

Molnár Vilmos

1962-ben született Csíkszeredában. Prózaíró, költő, a csíkszeredai Székelyföld folyóirat szerkesztője. Kötetei: *Levél Szingapúrból* – Mentor Kiadó, 1993 (novellák); *Az értelmetlen csoda* – Pro-Print Kiadó, 1999 (novellák); *Az olvasó fizetéséről* – Széphalom Könyvműhely, 2000 (novellák); *Postakocsi* – Erdélyi Híradó/Ráció Kiadó, 2010 (versek); *Az ördög megint Csíkban* – Bookart Könyvkiadó, Csíkszereda 2013 (novellák). Munkásságáért számos díjat kapott, legutóbb az Erdélyi Magyar Írók Ligájának (E-MIL) prózadíját.

lejtene el a körülöttük mindenütt jelenlévő furcsa és csudás dolgokon. ámulni

– Vannak a könyvben mesék is. Legalábbis formájuk, felépítésük alapján annak tekinthetők. De ezek azért inkább felnőtteknek szólnak, ugye? Kipróbáltad őket élesben gyerekeknél?

– Egészen kicsiknél még nem, csak olyan tizen négy és nyolcvanöt közötti gyerekeknél. Úgy láttam, élvezték. Azt akartam, hogy ezek a mesék egyaránt szóljanak gyerekekhez és felnőttekhez. Hogy ez mennyire sikerült, azt az olvasó dönti el. A mese talán a legősibb irodalmi műfaj, nagyon sokáig a felnőtteknek szólt (gondoljunk csak az ősi szanszkrit mesegyűjteményekre, az arab meseciklusokra, vagy Aesopus és La Fontaine meséire). Csak az utóbbi két évszázadban számúzták kizárólag a gyerekek közé, bár a jó mesék mindig megszólították a felnőtteket is. A mese által létrehozható fiktív világ olyan lehetőségeket kínál a valóság megközelítésére, felfedezésére (írónak és olvasónak egyaránt), amilyeneket a realista próza nem képes nyújtani. Talán ezt a hiányt próbálta pótolni a felnőtt irodalomban a „mágikus realizmus” megjelenése.

– Személyedhez, írásaidhoz mindenki humort társít. Persze, ez a humor többnyire abszurd, de legalábbis groteszk elemekkel van átszőve. Hogyan születnek ezek a történetek? Például a frenetikus Béla kézrekerítése?

– Az abszurd és a humor nem áll távol egymástól. A humor forrása az, hogy a szokványos, úgymond köznap logikai konstrukcióban valamely más, szokatlan megközelítés eredményeként, annak hatására törés keletkezik. Ezt az emberek többsége nevetéssel dolgozza fel. Az abszurd is ilyesmi, de azon valamiért nem tudnak nevetni az emberek, csak állnak hökkenten. Ha most „blikkfangosan” akarnék fogalmazni, mondhatnám azt, hogy az abszurd a tragikus humor. Eredetileg a Béla kézrekerítését sem humoros írásnak szántam, soha nem töreksem kifejezetten humorra, a helyzet hozza magával. Számos olvasata lehetséges egy írásnak, az olvasónak jogában áll eldönteni, hogy alkatának, egyéniségének megfelelően melyiket választja. A humor dicséretes megközelítési módja a világnak, főleg ha az alany önmagán is tud nevetni.

– Ugyanakkor természetesen nem minden történet humoros. Vajon nem úgy vagy ezzel, mint Karinthy, hogy ott is humort keresnek, akkor is humort várnak el tőled az olvasók, amikor nem annak van helye/ideje?

– Lásd az előbbi választ.

– Az ördög megint Csíkbannal megkaptad az Erdélyi Magyar Írók Ligája Próza díját. Mit jelent számodra ez a díj?

– Jó dolognak tartom, hogy az E-MIL vezetősége tavalytól külön díjakat hozott létre vers, próza, kritika és gyermekirodalom kategóriában. Áttekinthetőbb egy régió irodalma, ha műfajonként veszik számba. Természetesen örültem a díjnak, azért is, mert az E-MIL vezetősége, amelyik a díjak odaítéléséről döntött, neves erdélyi alkotókból áll, meg azért is, mert úgy tudom, titkos szavazás eredménye volt a döntés. De a legnagyobb díj számomra – ezt is el szoktam mondani, remélem, az E-MIL vezetősége nem veszi rossz néven, az – mindig is az olvasók pozitív visszajelzése marad.

– Jó néhány könyvbemutatód volt az elmúlt időszakban. Milyen érzés a közönséggel találkozni? Készülsz előre, vagy hagyod, hogy spontánul alakuljanak a dolgok?

– Is-is. Mindig több írást készítek elő egy-egy író-olvasó találkozóra, de hogy épp melyik kerül felolvasásra, mindig a helyszínen döntöm el. Minden helyszín közönsége különbözik kicsit (vagy nagyon) más helyszínek közönségétől. Figyelni szoktam a hallgatók életkorára, nemére is. Félig tréfaként: nem mindig, hogy a hallgatóság kicsivel a felolvasás előtt polgári esküvőn vagy gyászszertartáson vett részt. De azért nem kell mindig, minden körülmények között az elvárásokra figyelni, sőt. Néha csak azért is szembe kell úszni az áramlattal. A gyászszertartásos példánál maradva: nem az a jó vicc, amelyik egy lakodalomban megnevelteti az amúgy is vidám közönséget, hanem az, amelyiktől a temetésről jövő gyászoló család is gurul a röhögéstől. A legjobb az, ha a felolvasó és a hallgatóság között kialakul egy folyamatos benső kapcsolat, figyelnek egymás reakcióira, rezdüléseire.

– Az utóbbi időben mintha pörgősebbre vettéd volna a figurát! Gyakrabban közölsz, mint régen, re-

cenziókat is írsz, a www.eirolalom.ro portálon blogod van...

– Én és a pörgés... ugyan! Alapjáraton lusta vagyok vagy kevés bennem a szereplési viszketegség, nem is tudom. Az *Eirolalomra* blogot írni épp te kértél fel, heti frissítéssel akartad, én csak havi rendszerességgel vállaltam. Nem nevezném túl nagy pörgésnek. A Székelyföldre immár negyedik éve írjuk szerkesztőtársaimmal (Fekete Vince kollégám ötlete volt) az *Olvasólámpákat*, rövid esszészzerű jegyzetek olvasmányainkról, fontosnak és/vagy érdekesnek tartott könyvekről, úgy hallottam, tetszik az olvasóknak. Talán tényleg ismét gyakrabban írok prózát is, de azért a folyóiratok nem kell pánikba essenek, hogy túlságosan elárasztom vele őket.

– Három éve egy verseskönyved látott napvilágot. Kitérő volt ez számodra vagy annál több? Írsz mostanság verseket?

– Verseimet nem nevezném verseknek, maradjunk inkább annál, hogy versekre hajazó rövid szövegek. Ilyeneket mindig is írtam hébe-hóba, időnként ma is, sorra meg is jelentek irodalmi lapoknál. Olyan bűnröszak akkor mégsem lehetnek. De kötetben kiadni nem akartam. Lövétei Lázár László barátom noszogatt erre, egy gyenge pillanatomban kötélnek álltam, így született a *Postakocsi* című könyv. Megtagadni vagy lekicsinyelni a benne szereplő írásokat eszemben sincs, azokat is én írtam, az is én vagyok.

– Végezetül: mit gondolsz az írásról, az írószágról – úgy általában, de persze, magadból kiindulva?

– Úgy tartom, vannak könyvek, amelyeket elolvasni intellektuális kaland. Nem ugyanaz az ember csukja össze a könyvet az utolsó oldal elolvasása után, mint aki nekikezdett az első oldalnak. Közben valamennyire megváltozik a látásmódja, s ezzel ő maga is. Tulajdonképpen minden könyv egy másik világ, egy másik felfogásmód, egy másik élet. Saját életünk mellett lehetőség nyílik betekinteni (belülről is!) más élettekbe, más világokba, olvasás közben lehetőség adódik mintegy felpróbálni azokat. Bolond, aki elszalasztja a lehetőséget, hogy saját egyetlen élete mellett számos más életet is leéljen, megtapasztaljon.

MOLNÁR VILMOS

Rémán doktor hasberendezése, metszőfoga, kisujja

Úgy volt, hogy a busz negyedóra múlva ér oda.

– Úgy van, hogy a busz negyedóra múlva ér ide – mondta az öreg a fiatalnak, hogy mondjon valamit. Gondterhelten nézte a gyorsan közelődő fekete felhőket az égen, idegesen forgatta ujjai között a parázsló cigarettafényt.

Nem sok szívnivaló maradt a filter nélküli cigarettán, a parázsnak már égetnie kellett volna az ujjait, de nem égette. Az öreg jól volt eleresztve e tekintetben, megvastagodott, érdes bőr borította bütykös ujjait. Bárki szert lehet ilyenre, csak kemény kétkezi munka és cirka hetven év kell hozzá.

A fiatal nem reagált a hangosbmondásra, ő is tudta, hogy mikor kell jöjjön a busz, s hogy korábban értek ki, mint számította. Ideges az öreg, gondolta. Én is az lennék, ha be kéne feküdnöm a kórházba. Ha fel kéne vágják a hasamat, hogy kidobjanak belőle ezt-azt. Halogatta épp eleget. Ha nem szorítjuk sarokba, most sem szánta volna rá magát. Még ma reggel sem akart hallani a műtétről, pedig ha a reggeli buszra jövünk ki, megspórolhattuk volna az elázást.

Nem spórolták meg az elázást, máris eleredt az eső.

– Máris eleredt az eső – mondta a fiatal. De azért nem szerette volna, ha az öreg szemrehányásnak veszi, még hozátette: – Szépen esik, meg kell adni.

– Még mennyire, hogy szépen esik – kapott rögtön a szón az öreg –, mondhatni: választékosan. Minden esőcsepp elválva érkezik le, külön-külön a többitől. Jöhetne összetapadva is kisebb-nagyobb csomókba. Mint egy-egy zacskó víz. Rosszabb lenne, mint egy seggbegrúgás, ha valakire rápottyanna egy ilyen platty. De nem, ő választékosan jó le. Szépen csinálja, korrektül.

Darabig szótlánul nézték a korrektül lejjövő esőt, ami lassan átázta simléderes sapkáikat. Esernyőt vagy esőkabátot egyikük sem hozott, csak egy megpakolt rafiaszatyor lógott a fiatal kezében. Ott álltak az aszfaltút szélén, a sötétkékre festett vasoszlop mellett, melyen táblácska jelezte a buszmegállót. Az oszloptól fekete földút vezetett hátra egy jókora domb mögé, vélhetően valami falucska vagy tanya búj meg mögötte. Nagyobb település nem lehetett, akkor a bekötőt le lett volna aszfaltozva, vagy legalább kövezve. A földút mellett az árokparton nemrég kaszállhatták le a fűvet, még egészen rövid volt.

Az eső egyre jobban belelendült, rendes nyári zápor lett belőle. Előttük az

aszfaltút porozni látszott a sűrűn becsapódó esőcseppektől, hátuk mögött a földút lassan latyakosra ázott. Nem lett volna kellemes visszamenni rajta.

– Nem lenne kellemes visszamenni rajta – bökött a háta mögé a fiatal. – Most már inde-unde be kell jutnunk a kórházba, nincs visszaút. Ha nem találja jönni a busz, akkor stoppal. Ne féljen, nem lesz baj. Ma már erősen fej-

Eszmélő, 2013

lett a tudomány, irtózatossan értik a dolgukat az orvosok. Egykettőre felbontják a hasát, mint egy halkonzervet. Kidobnak belőle két-három romlott szardíniát, visszazárják, s akkor meg van mentve az egész doboz hal. A többi szardínia észre sem veszi az egészet.

Az öreg merev tekintettel hallgatta. Arra gondolt, vajon ő észreveszi-e? Ha elaltatják, úgy nem. De utána? Az eső, bár csendesedve, még mindig esett, nem volt vigasság az út szélén álldogálni. A fiatal mogorván nézett maga elé, gallérját feltúrta, nyakát behúzta. Az öreg gyorsan mesélni kezdett valamit:

– Az orvosokról jut eszembe, élt itt régebb a járásban egy körorvos..., te nem emlékezhetsz, az még azelőtt volt..., úgy hívták: Rémán doktor. Akkora hasa volt, hogy hihetelen. Nem is hasa volt neki, hanem hasberendezése. Ha lenyelt egy pénzérmét – nem túl nagyot és nem túl gyakran – nem mindig jött ki a fenekén. Útközben eltévedt valahol, letért a jó útról. Elbolondult a sok kacskaringón keresztül. Elkallódott odabent a pénzvilág számára.

Az eső előbb csepergéssé szelődött, aztán elállt egészen. Amilyen hamar

jött, olyan hamar el is ment. Még mindig lehetett vagy öt perc a busz érkezéséig. A fiatal hallgatott, egyszer meg elfintorodott. Lekapta a sapkáját, erőteljesen a megállót jelző oszlophoz veregette, hogy kispricceljen belőle a víz, aztán visszatette a fejére. Az öreg folytatta, de a hangja valahogy mintha elvékonyodott volna:

– Rémán doktornak egy időben kiélesedett az egyik metszőfoga. Olyan éles lett, mint a beretva. Csudájára járt mindenki. Akkoriban direkt vén állatok inas, szíjas húsát ette, de azt is úgy szelte a foga, mint beretva a papírt. Ráadásul az a foga még meg is nőtt egy kicsit. Próbált állandóan rágni, mint a nyúl, hogy kopjon az éle. De nem kopott. Ha véletlenül a saját szájába harapott, kész borzalom volt. Nyelve egy idő után cafatokban lógott, neheze esett a beszéd is. Híre jött, Németországból akarják professzorok felkeresni, hogy tanulmányozzák. De azt már nem várta meg, betelt a pohár. Még aznap éjjel saját kezűleg reszelte le a metszőfogát egy vasreszelővel. A végső simításokat smirglipapírral végezte el rajta. Egy darabig izgult, nem élesedik-e ki újra, de nem. Helyrejött egészen.

A fiatal önkéntelenül beszippantotta alsó ajkát, de azonnal ki is engedte és hamar megnyalta. Mintha mondani akart volna valamit, aztán mégsem. A felhők oszlani kezdtek, a nap is mintha ki akart volna sütni. Két percnél már nem lehetett több a buszig. Az öreg még tudott toldást, de már nemcsak vékony volt a hangja, hanem kicsit remegett is:

– Rémán doktor néha felemelte bal kezét a feje fölé, jól eltartva kisujját a többitől. Mikor kis idő múlva visszahúzta a kezét, mindig valaminek a foszlánya csavarodott a kisujja köré. Szélvihar van éppen, mondta ilyenkor Rémán doktor, fújja a szél elfelé a sok izét. Pedig nem moccant a környéken egy fuvallat sem. De Rémán doktornak mindig fennakadt valami a kisujján, ha felnyúlt a levegőbe. Előzőekenyen mutogatta mindenkinek, ha kérték, ha nem. Úgysem lehetett pontosan tudni, mi az. Valaminek a foszlánya, valami foszlika. Valami izé.

A fiatal hosszú, lapos pillantást vetett az öregre. Majd hátrafordult és a csupa latyak földutat vette szemügyre. Az merő sár volt, terjedelmes tócsák borították hosszan. Az útmenti árokban is csillogott a víz, de az árokpart rövid fűvén fáintos járás ígérkezett.

– A rövid fűvön fáintos járás ígérkezik – mondta az öregnek.

Pillanat múlva már ott gyalogoltak a földút mellett az árokparton a domb irányába. Az öreg elől fűgén próbálgatta a fáintos járást a rövid fűvön. Épp kanyarodtak be a domb mögé, amikor hallatszott a hátuk mögül a busz burrogása, de nem néztek vissza.

BENEDIKT WELLS

A város háztetőin

(Részlet a *Különc* című regényből)

Most több mint öt oldalon keresztül untathatnák benneteket azzal, hogyan ismerkedtem meg Gustav von Wertheimel, a gyerekkorával és hogy milyenek voltak a falak a lakásában, vagy ezzel az egész szarral, ami senkit sem érdekel. Annyit kell csak tudnotok, hogy Gustav azon emberek közé tartozott, akik észrevétlenül bekúsznak az életedbe és a továbbiakban meghatározzák azt. Nagyon csodáltam őt. Mindenekelőtt azért, mert sosem unatkoztam vele. Habár csak egy éve ismertem, ennek ellenére több örült dolgot éltem át vele mint életem addigi tizenkilenc évében összesen. Az elmúlt két hónapban Gustav Spanyolországban volt, most ott állt az ajtómban és azt akarta, hogy átöljem.

– Jesp! – üvöltötte basszushangján. Tudnotok kell, sohasem csak mondott valamit, mindig egyből ráüvöltött valakire.

Üdvözöltem és átöltöttem egymást. Aztán eltoltam magamtól, hogy megnézzem. Egy kicsit ahhoz az amerikai színészhez hasonlított, ahhoz az eltört orrúhoz, aki... ah, mindegy, éppen nem jut eszembe a neve. Gustav alakja mindenestre biztatónak tűnt: tiszta, markáns arc, hosszú szőke hajjal körülfonva, és kigyúrt felsőtest, melyet egy póló és egy fekete bőrkabát rejtgetett; a maradék lyukas farmerben és két öreg csukában végződött, cipőfűző nélkül. Gustav gyakran járt fitnessterembe. Egészségesen táplálkozott, müzlit és gyümölcsöt és ilyen vacakságokat evett. Habár mindig éjszakázott, mégis frissnek és életrelválnak tűnt, mint egy ilyen rohadt ökofiú.

A hatodik napon, 2013

– Ezt még mindig nem cseréltem ki. – Mutatott az ajtón lévő névtáblára. TUBLUK, állt rajta elhalványult betűkkel. A tábla még az előző albérletől származott, Radoslaw vagy Rademir Tubluktól, igazi betörőalak. – Most akkor mégis átvetted az identitásod?

– Nem rossz ötlet – mondtam. – Egyre-másra becsengetnek emberek, akik őt ke-

resik. Németek, oroszok, afgánok, lengyelek... mit tudom én. Ez a Tubluk fontos ember lehetett.

– Na, mindegy is, Jesp, változtasd meg végre a táblát. Ki tudja, mi történik.

Bólintottam, de nem változtattam meg a táblát. Őh, bárcsak hallgattam volna rá.

– Tehát, mondd csak, mit csináltál az utóbbi hetekben? – kérdezte Gustav, mikor belépett a lakásba.

Elgondolkoztam és megpróbáltam a létezésemről való tudás pislákoló fáklyáját továbbadni. – Egy kicsit írtam, egy kicsit életem, tudod, a szokásos.

– Úgy, úgy, a szokásos.

Beléptünk a szobába. A falon lévő néhány posztert és a kevés bútort leszámítva üres volt. Gustav némán figyelte *A sorstárs* mindenféle szanaszét heverő oldalait. Mindenki egy olyan kis külön zseninek tarthatott, ezért ezzel tele volt a lakás. Az ilyesmire kínosan ügyeltem. Úgy kellett kinézzen, mintha egyszerűen csak rendetlen volnék, ezért szörnyen sok időt fordítottam arra, hogy az összes a földön szétszórta lap és a kinyitott könyvek a megfelelő helyükre kerüljenek.

– És milyen volt Barcelonában? – kérdeztem, hogy témát váltsunk.

Gustav nekiállt a nyaralása alatt szerzett ismeretségeiről beszélni. A viszontlátás... Végül felemelt egy lapot a földről és beleolvasott. Az ötszázhetvenharmadik oldal volt. – Na, és tulajdonképpen hogyan haladsz a könyvvel?

Ettől a kérdéstől rettegtem. Rögtön elvettem tőle a lapot.

– Időközben elkészültél már? – kérdezte, mialatt segített összegyűjteni a többi oldalt. – Találtál már valakit, aki elolvassa?

– Igen, elkészültem. És néhány napja odaadtam Bornignak.

– Bornignak? Annak az öreg fasznak, akivel mindig sakkozol?

– Hé, állj le, így nem beszélhetsz róla. Olyan mintha az apám lenne.

– Olyan mintha az apám lenne – óh, ember – Gustav felnyögött. Amúgy is mindig felnyögött, ha valaki nem röhögött piszkálódásain vagy viccein. – Sorry, nem mondtam semmit. A szent Bornig, már értem. De kérlek, ne meséld el most századszor is a történetet, hogy apád halála után ő volt az egyetlen, akire számíthattál, tényleg nem tudom többször meghallgatni.

– Baszd meg, oké?

– Mi van már, Jesp? Nem gondoltam komolyan, te is tudod.

– Oké-oké. Annyi, hogy jelenleg nincs minden rendben. És ha egy hét múlva újra hazautazom, akkor... – Itt abbahagytam, és nem szóltam többet. Igen, s akkor mi, gondoltam.

Hosszú ideig csönd volt, mígnem Gustav tapsolt egyet. – Rúgjunk be! – monda.

Hitetlenkedve néztem rá.

– Áh, gyerünk, ne nézz már olyan bután – monda. – Igazam van. Megyünk és iszunk valamit. És aztán újra szükség lesz egy nőre. Ezért is vagy ilyen besavanyodott. Gyerünk, Jesp, tudom is, hol van most egy jó buli.

Amikor kint álltunk a ház bejárata előtt, esteledett már. A forgatag egyre nőtt, olyan volt, mintha az emberek csak a sötétségben másztak volna elő házaikból.

Gustav megragadta a karomat, és jókedvűen rám pillantott, ami gyakran előfordult, mert durván saccolva, Berlin öt legboldogabb embere közé számított.

– Hová megyünk tulajdonképpen? – Egy kereszteződésben álltunk, és egy öregekkel megpakolt buszt láttunk elhúzni mellettünk.

– Ismered Niko Papadopoulosot?

– A buzi görögöt? – kérdeztem. – Ezt ugye nem gondolod komolyan? Most nem fogok semmilyen szaros melegbuliba menni.

– Nyugodj meg, Jesp, hiszen megígértem neked, hogy nők is lesznek ott. Nikónak születésnapja van. És egy meglehetősen cool lakása. Gyere már, tetszeni fog.

Továbbmentünk. Egy csoport arab ment el mellettünk az utcán, aztán egy sereg fiatal, és egy perccel később már ott is álltunk egy frissen felújított ház lépcsőházában. Felfelé ment a lépcsőkön máris hangos zene hallatszott. Nem sokkal később Gustav becsengetett egy ajtón. Egy sötét hajú srác nyitott ajtót, sötétkék csontkeretes szemüvegben. Személyesen a vendéglátó.

– Minden jót születésnapodra! – mondtam és kezet nyújtottam.

Niko nem engedte el egyből a kezemet és végignézett rajtam. – Jesper, nem? – kérdezte. – Te vagy hát az a misztikus író.

Eltátottam a számat, valami vicceset akartam erre válaszolni, de semmi sem ugrott be. Niko és Gustav megölelték és arcon csókolták egymást. Aztán otthagytak a bejáratnál. Hallottam, amint oda-bent mindenki túláradoz és szívélyesen üdvözli Gustavot.

Habozva léptem én is a lakásba és egy hosszú folyosóra értem, ahonnan számos szoba nyílt, melyekben mindenféle szakadékokat sejtettem. Egyetlen ajtó volt nyitva és egy fürdőkádat pillanthatam meg, melyben százsámra heverték a kazetták és a cédék. Továbbmentem a folyosón és egy hatalmas nappaliba érkeztem. A bejárat melletti kanapén két férfi smárolt, előttem egy csoport nő álldogált, hevesen gesztikulálva beszélgettek. Odaléptem a bűféhez. Sör, vodka, sajtos kréker és sós ropi. A beígazódott program. Elvettem két üveg Beck's-et és leültem a helyiség másik végében lévő kanapéra. A sört hamar lehűztam. Hatott, minden homályosabb lett. Körülnéztem. Egyesek táncoltak, mások beszélgettek, néhányan egyedül álldogáltak. Az volt az érzésem, hogy ezt az egészet pár trükkkel azonnal leegyszerűsíthetnénk. Itt szinte mindenki a szexre nyomult. Azonnal és helyben. Voltaképp az egész igazán egyszerű lehetett, de mindamellett mind emberek voltunk, és éppen hogy akadtak szabályok és beszélgetés. És alkohol. Mint alibi, mint megbocsátás, mint mindig.

A mellettem álló alaknak is, aki éppen egy spicces, kissé duci barnát fűzött, világos szándékai voltak. Mégis Michael Jacksonról beszélgetett a lánnyal. – Ismered azt a rajzfilmsorozatot, melyben egy fiú egy korábban félresikerült tudományos kísérletnek köszönhetően autóvá tudott átalakulni? – kérdezte a fiú.

– Igen, ismerem.

– Most hallottam, hogy ezt Michael Jackson meg akarja filmesíteni, természetesen magával a főszerepben mint emberau-

>>>>> folytatás a 6. oldalon

>>>> folytatás az 5. oldalról

tó. Képzeld csak el, hogy a filmben a gyerekek kifejezetten Michael Jacksonba fognak beleülni. Ez azért elég ijesztő, nem?

– Durva!

– Hozzak neked még valamit inni? – kérdezte és kezét a lány combjára tette.

Az bólintott.

Megráztam a fejem. Tényleg ilyen egyszerű az élet, és csak én nem vettem észre?

Felálltam és magukra hagytam őket. Amióta beléptem a lakásba, egy szót sem szoltam. Ehelyett újra végigügettem Niko Papadopoulos lakásának folyosóján.

– Te vagy Stefan? – kérdezte tőlem egy ázsiai lány, csinos, krémszínű arcbróccal. Parfüm illata lengte be és valahogy a friss erőfeszítés hevülete.

– Nem, nem én vagyok Stefan. Jesper vagyok.

– Ha látod Stefánt, mondd meg neki, hogy egy hülye seggfej!

– Rendben, ha látok egy Stefánt, megmondom neki, hogy egy seggfej.

– Ez igazán nagyon rendes tőled, Jesp! – És átölelt.

– Hé, engem... – Ekkor már rég végigszédelgett a folyosón és elragadtatva sikoltozott, mivel éppen felfedezte egyik barátjánőjét.

Amikor beléptem a konyhába, a megszokott kép fogadott. Néhány alak a mennyezetvilágítás metsző fényében felszakított keksz és csipsz zacskókra tapadt és reménytelenül ittak. Ők voltak a konyhaemberek, akik minden bulin egyből a konyhába mennek, ott kényelmesen berendezkednek, a hűtőt üresre zabálják és emellett kizárólag arról diskurálnak, ami a többi szobában történik.

– Láttátok Sabinét? – kérdezte egy hosszú hajú alak két barátját. – Azt hallottam, három spanyollal smárol egyszerre.

– Voáh, ezt nem néztem volna ki belőle – mondta a másik kettő megrökönyödve.

Azon tűnődtem, ezek az alakok miként jutottak az információkhoz, hiszen valószínűleg hónapok óta nem hagyták el a konyhát. Csak azokból éltek, akik véletlenül idetértettek, vagy valamit enni akartak, és tőlük szedték össze a másodperc tört része alatt a fontos részleteket. Az olyanoktól, mint én.

Odamentem a hűtőhöz. Egy magányos joghurt állt a nagy hideg üresség közepén. Megragadtam és felzabáltam. Aztán az ablakhoz léptem. Ott fényképek álltak Niko Papadopoulosról és az anyjáról és egy idősebb barátnőjéről. És volt egy róla meg Gustavról. Egyáltalán merre volt ő?

– Nem tudod, merre van Gustav? – kérdeztem a hosszú hajú srácot.

Nem nézett rám. – Fent – motyogta unottan. Észrevettem, egy hatalmas patánas van az orrán.

– Hol fent? – kérdeztem.

– Hm – dörmögte. Úgy látszott, neki is feltűnt a pattanás, mert alapos vizsgálatba kezdett, és többé nem figyelt rám.

– Hé, kérdeztem valamit.

Ezúttal felnézett. – Természetesen a tetőn. Ember, ne idegesíts! – mormogta. Örültem szimpatikus alak.

– Köszönöm – mondtam boldogan, hogy újra elhagyhatom ezt a szomorú helyet. Már éppen az ajtónál álltam, mikor

eszembe jutott a folyosón történt találkozás. – Véletlenül nem Stefannak hívnak? – kérdeztem tőle.

– De, Stefannak hívnak – mondta, miközben kibontott egy csomag orosz kenyeret.

– Seggfej vagy – mondtam, és becsuktam magam mögött az ajtót.

Eltévedtem a lakásban. A gyorsan lehúzott söről kicsit megszedültem. Tévedésből rossz szobába léptem be, és meg kellett állapítanom, hogy Sabine és a három spanyol mind a csókolózást, mind ruháikat maguk mögött hagyták.

– Bocsi – mondtam elvigyorodva.

Sabine rám üvöltött, gyorsan becsuktam az ajtót. – Húzz el innen, te geci! – kiáltotta még utánam.

Végre megtaláltam a bejárati ajtót és felmentem. A tárolóból egy lyukon át felértem a tetőre. Mikor a nyílást újra lezártam, a lenti hangos zene elfojtott zörgéssé vált.

Miután megvettem néhány lépést a tetőn lévő kavicsra, felfedeztem Gustavot. Ő, Niko Papadopoulos és Burhan, egy török fényképész, akit egy korábbi buliból ismertem, műanyag székeken ültek és hangosan beszélgettek.

Gustav odajött hozzám. – Hol bujkáltál ennyi ideig? – Odaráncigált a székekhez. – Ülj le!

Mikor helyet foglaltam, odabólintottam Nikónak és Burhannak, akik a beszélgetés közben éppen csak futólag bólintottak vissza. Körülnéztem. Niko házának tetejéről gigantikus kilátás nyílt a városra. Erősen megvilágított utcák és ide-oda tévelygő emberek változtak parkokkal és sötétséggel. Felettünk csak a fekete, felhős égbolt. Hideg volt, és örültem, hogy nem hajítottam a kabátomat a lakás bejárata melletti ruhahalomba.

– Szép, nem? – kérdezte Gustav.

Bólintottam. És ahogy ott ültünk és lenéztünk Berlinre, különösen közel éreztem magamhoz Gustav von Wertheimet. Világossá vált, mennyire hiányzott, olyan volt, mintha a bátyám lett volna. Mikor megismertük egymást, egy gazdag, álbalos és nagyképi melegen tartottam, aki csak legújabb dugásairól tud beszélni. Ezzel szemben ő meg egy szarkasztikus, állandóan nyavalygó gyávának tartott, aki nem tud a problémáival szembenézni.

Természetesen mindkettőnknek igaza volt.

– Jesp, úgy nézel ki, mint egy hulla – mondta. – Olyan halvány és aszott vagy, és... valahogyan beteges. Úgy tűnik, ez az egész írás meglehetősen elapasztott... Úgy értem, mikor szexeltél utoljára?

– Szex? – ismételtam. – Ez nem az a dolog, amikor két ember lefekszik egymással, s a végén mindig én nyerek és én leszek az első?

– Inkább arra a dologra gondolok, amikor két ember lefekszik egymással és eléred, hogy három percig nem arról a szaros könyvedről beszélsz. – Gustav ivott egy korty vodkát. Dühösen néztem rá. Félreértett, és töltött nekem is egy pohárral.

Koccintottunk és lehúztuk. Köhögnöm kellett.

– Mindenképpen szükséged van egy barátnőre – kezdett bele újra. Elgondolkodtam. – Hm... Bemutathatnád Niának, ha akarod. Odalent van, és nagyon ráindult a művészekre.

Cigarettafüst szállt el mellettem.

– Nia? Ez egy barátnőd? – Egy fölösleges kérdés. Az egész rohadt város fele a barátja volt.

– Igen, egyik barátnőm. Egy tényleg csinos lány, divatszakra jár, és eszméletlenül okos, tetszene neked.

– Mire képes? Tud engem szeretni? – kérdeztem teátrálisan.

– Fel tud vidítani. Azt mondanám, az elég.

– Nekem nem – mondtam, és hogy ne idegesítsem: – Neeem, köszönöm, de azért kedves tőled.

Habár egészen biztos voltam abban, hogy ezt a Niát tényleg csodálatosnak tartanám, de Gustavnak egyszerűen nagyon tetszett, ha manipulálhatta környezetét. Volt benne néha valami önelégültség és kiszámíthatóság. Másrésztől szívesebben gondoltam arra a Miriamra az egyetemről, nevetésének végtelen törével kínoztam magam.

Mikor ismét letekintettem a városra, villamos haladt el az utcán. – Tegnapelőtt láttam Larsot – mondtam valamikor.

– Larsot? Milyen Larsot?

– Na, tudod, Larsot a hátrányos helyzetűek csoportjából, akivel mindig is foglalkoztam. Egyszerűen csak ott ült a tolérszékekben, nyitott szájjal, mint egy halott, aztán elkezdett üvöltöni, és a gondozója megpróbálta lenyugtatni. Nem hiszem, hogy felismert.

Gustav rám nézett. Megnyújtóztattam a nyakam, és úgy tettem, mintha fájna az állkapcsom, nem is tudom, miért.

– Annyira depressziós, ha az ember látja, semmi sem halad előre – mondtam. – Úgy értem, majdnem egy évig mindent megvettem érte, és teljesen értelmetlen volt. Semmilyen segítség vagy javulás nincs nála, ez... áh, mindegy.

Kavicsokat dobáltam le az utcára. A neuköllneri fogvatékosotthonban töltött civil szolgálatom emlékei fájdalmat okoztak. Az egészet elfojtottam, ahogyan ezek azelőtt minden pozitív dolgot elnyomtak. Alig tudtam már, mennyire euforikus állapotban voltam, amikor az érettségim után a Berlinbe való átköltözéssel mindezt magam mögött hagytam. Már csak arra az érzésre emlékeztem, amikor a B2 megállóban a linóleum padlóra zuhantam. Korábban mindig az az érzésem volt, átgördülök vagy lebegek az életemben, de ez elmúlt. Minden, ami hajdan egyszerűnek tűnt, hirtelen idegen és nehéz lett. Mintha elfelejtettem volna a lebegést.

– Benne vagy? – kérdezte Gustav.

– Miben?

Az éppen megtekert jointra mutatott.

– Neeem, hagyjál ma nem.

– Áh, tedd meg értem, csak ellazít – véltam. – Higgyél nekem.

– Igen, mindig ezt mondd.

– Gyerünk már.

Kedvére tettem. És nem tudom, hogy a jointnak köszönhető vagy egészen normális örületemnek, egyszer csak hirtelen eszembe jutott Andrea nénikém születésnapja, melyre hivatalos voltam. Andrea sikeres ügyvéd volt, harmincas éveinek végén, házasság, és volt három édes gyereke. En sikertelen író voltam, magányos, beszívott és részeg.

– Van egy ötletem – mondtam.

VINCZE FERENC fordítása

VÁRI CSABA

A szív létszótáraiból

„Mennyei mérlegen mérettünk,
Mária könyörögj érettünk!”

(Szilágyi Domokos)

(szívketrec)

mégsem tudom
ma eltakarni az ősz
mégsem tudom elhallgattatni
takarni tartani
ötujjközt kiszabadul
a szívem
és szalad a kerteken
az utcákon át
zabolátlan
zabálva időt teret levegőt
félreállnak a házak a fák
fut a régi ketrec felé
vissza ahol szabadon tartottad
naponta számbavetted
megettetted

(a verstelenségig)

szárnyavert vers verdes
reggeli rózsavérben ziháló öröm
ez az én illatom melynek rózsahúsából
kibonttattam
és ezúttal nem véreztem össze senkit
szűzek hava hamar kihamvadt
tüzek heve égő maradt
rozsfoldek emlékezetében
a színek rózsalángja lobogott
ritkuló kalász-nászban
pipacspirongás
lángolt a házak széle
össze- és szétszaladtak félelmekben
a vadak
jajveszékét vettek tenger sírásból
és én szétfröccsentem
ők szétroppantak

ez az én szavam az én hangomon
mely felhallattatott ahonnan
lennebb nincs hová
nem juthatni
és alászállt a fénynek sugára
érettetek felebarátaim
kerüljétek ti azért azt a helyet
a csontszilánkok még élesek
bordáim közül még kiáll
s az alvadt tócsában sem alszik
és nem színlel
hallucinál

zihál az idő mellkasomon
vércseppek a vércse csőrén
a fiú halott
rózsaszírmok királysága
olajja omlik
reménytelenség halálhíre leng

tegyétek ti azért közzé
vegyétek közétetek
ez az én hírem
mely szétárasztalja szeretésemet
tiérettetek
félelem virraszt fel
kakasszóra: ne féljétek
ne felejtsetek
vegyétek versem vérét
elkeveredve az ősz hangszínével
csak mélyebben barnábban
ez az én színem mely kiégettett
a szív katlanában

Egri István: Emlék

.....

(szívhatlan
a vers ilyenkor
féltékeny önmagára
kiver az ágyból szerelemből kirak
magadból az utcára
hiába hívnak
vissza
átparancsol máshoz másba
hogy írj ne írj szeress ne szeress
ha tudsz ha nem ha kéri
tanúid tiltva
reád van testálva innen minden
békéd már többé soha
sehogysincs
se odva se oldva se óda csak oda
de addig nincs aki se akibe menekítsen
és így megy ez a verstelenségig –

ott már önmagát kéri
magáért imádkozik
az Isten)

(az ősz hangszíne)

visszatértem
ebben a versben
(millió létárnyalatban)
mint tettes
a szín helyére
visszavenni egyetlen pillantással
a vérvörös életerejét
egy újabb újakezdéshez
a tükörlét törvénye hamarosan
velem is végez

.....

hagyjátok el
hullásom
helyét
fogadjátok el
hullásotok
helyett
engedjétek el a kertet
mint a kutyákat
estére
ne emlékezzetek
az ötödik a véres szív- és
szögverésre
hagyjátok
halni ha hallani
hogy valami kalapál
hisz' életre gondol minden
mi halál
minden fél
ami él ami nem egész
s ha halálra kész
már mehet
szabadítsátok fel
rabságaitokat magatok alól
ne féljétek
közelmegy a szeretet
és megszagol
megetet

(ötödik)

s ha megérkeztél
(az ember törvény szerint érkezik meg)
tetteidnek tükröt tart a tél
előbújik a nap is fénye mögül
(mint Luca-apon tudják a lányok)
kegyetlen közel kerül
minden mi most messze
kiragyog majd ötödiknek
megmutatja magát e négyhatármetszte
boldog bogok mögöttiség
hogy honnan futott minden így szét
és hova szalad össze vissza
dadogva és dobogva
szuszog a szívűtáj a szívűközép
most már tiszta

POMOGÁTS BÉLA

Többségből kisebbség – kisebbségből szórvány

– Kolozsvár példája –
Személyes tükörben

Erdély hajdani és az erdélyi magyarság mai szellemi fővárosában közel félévszázada jártam először, egy akadémiai ösztöndíjnak köszönhetően, amelyet abból az alkalomból kaptam, hogy valamivel korábban jelent meg első könyvem, ez a neves kolozsvári író és szerkesztő: Kuncz Aladár pályáját dolgozta fel. Akkor még, legalábbis az óváros régi épületei között, érezni lehetett azt a méltóságot, amely a történelmi Kolozsvár sajátossága volt. A gótikus Szent Mihály-templom, a Főtér, a Farkas utca és az Unió utca reneszánsz és barokk palotái tanúsították, hogy itt egykor a közélet és a szellemi élet székhelye állt. A kissé már megviselt homlokzatok előkelőséget árasztottak, s még az egykori New York, ma Continental Szálloda éttermében is könnyen el lehetett képzelni, hogy néhány évtizeddel korábban ott az Erdélyi Helikon íróinak törzsasztala állt, amely mellett Kós Károly, gróf Bánffy Miklós, Kuncz Aladár és Reményik Sándor cserélt eszmét a transzilván irodalom dolgairól.

Aztán a romániai rendszerváltozást követő esztendőben (ennek is van már közel negyedszázada) egy hetet töltöttem a városban (az egyetem magyar szakos hallgatóinak tartottam előadásokat), s újra elbolyonghattam Erdély valamikori patinás központjának történelmi emlékei között. A város addigra, szomorú módon, sokat változott. A hajdani mágnás-paloták homlokzatán nemcsak a címer töredezt, a vakolat is hullott, repedeztek a régi falak, beomlóban volt a múlt, amelyet látnivalóan nemcsak a hivatalos történelemkönyvek alakítanak át a maguk kénye-kedve szerint, hanem a városrendezők és a műemléki felügyelőségek is. Mátyás király híres szobra közelében néhány évtizede felállították Vitéz Mihály havasalföldi vajda hatalmas lovasszobrát: a szoborállítás fontos követelménye volt, hogy az új lovasszobor jóval nagyobb legyen, mint a régi. A szoborállítás persze mindig az uralkodó hatalom szimbolikájának része, a román fejedelem szobra is azt jelzi, hogy nemcsak Erdély jelene, hanem múltja felett is a hatalom kíván rendelkezni.

Amikor 1969 januárjában Erdélyben jártam, Kolozsvár szinte még egy magyar város benyomását keltette, nem csak épületeit, hanem az utcákon sürgölődő embersokaságot figyelve is. Legalábbis az esti órákban, midőn a környező települések és a rohamosan épülő lakótelepek népessége már hazatért, és a régi belváros utcáin főként az ott lakókkal lehetett találkozni. Nagyrésztük akkor: közel félévszázada még jórészt magyarul beszélt, az utcákon sétáló idegen azokra az idők-

re emlékezhetett, midőn Kolozsvár szinte teljesen magyar városnak számított, a lakóinak nagy része magyarul közlekedett környezetével – nem csak családi körben, hanem a munkahelyén és a közéletben is. De lássuk a statisztikai adatokat. Ahogy ez a tudós történész, Csetri Elek *Kolozsvár népessége a középkortól a jelen-*

gyarság száma 1880-ra 23434-re, 1910-re 50704-re, 1930-ra 54776-ra, 1941-re 97698-ra emelkedett eközben a románok létszáma a következőképpen alakult: 1880-ban 4962, 1910-ben 7562, 1930-ban 34836, 1941-ben 10029 román élt a városban, a németek száma előbb kismértékben emelkedett, később kismértékben csökkent. A demográfiai fordulat az ötvenes évek közepén következett be, természetesen nem függetlenül az akkorra kibontakozó erőszakos asszimilációtól, illetve a két nagyméretű lakótelep: a monostori és a györgyfalvi lakótelep felépítésétől. Az ott gyors iramban felhúzott panelházak nagy részét vidékről, részben

Kémények, 2013

korig című tanulmányából (a *Kolozsvár 1000 éve* című 2001-ben Kolozsváron közre adott kötetben) kitetszik, a város mindig is a hajdani Magyar Királyság legfontosabb települései közé tartozott. 1453-ban a számítások szerint 5400 lakója volt, ami európai tekintetben is tekintélyesnek mondható: Drehdának és Pozsonynak akkoriban 5000, a leginkább tekintélyes európai városok közé számítható Nürnbergnek és Strasbourgnak pedig tizenöt-húsz ezer lakosa volt. Az ötezer lélekszám lassanként emelkedett, 1593-ban Kolozsvárnak közel nyolcezer, 1660-ban kilencezer, 1711-ben hétezer, az 1780-as években tizennégyezer lakosa volt. Ez a szám a 19. és 20. század fordulóján lépte át az ötvenezret, 1930-ban a százezret, 1969-ben a kétszázezret és 1983-ban a háromezzezret, ma már a négyszázezrehez közeledik.

A történelmi statisztika tanúsága

Talán ennél is érdekesebb és többet mondó az, hogy miként alakult a város magyarságának létszáma a mögöttünk álló évszázadok során. 1850-ben 12138 magyar, 3444 román, 1511 német és 1522 egyéb nemzetiségű élt a városban, a ma-

a Kárpátokon túlról betelepített munkáserővel töltötték meg, mindez egybeesik a város rohamos iparosításával, amely Erdélyben mindig a terület nemzetiségi összetételének radikális átalakítását szolgálta. 1956-ban Kolozsvárnak nagyjából százötvenezer lakosa volt: 74600 román és 74200 magyar, majd 1966-ban 104914 román és 76934 magyar, 1977-ben 173003 román és 86215 magyar, 1992-ben 248572 román és 74871 magyar, végül (a Wikipédia adatai szerint) 2011-ben 324756 román és 49283 magyar, vagyis a város lakosságának alig 17 százaléka magyar. A magyar lakosság számának és számarányának drasztikus fogyatkozása mögött nem csak a nagyarányú román betelepítés található, hanem a magyarság tömeges áttelepülése Magyarországra, illetve a nyugati országokba, és természetesen a román asszimilációs nyomásnak is megvannak a következményei.

Kolozsvár magyar népessége ilyen módon egyetlen évszázad leforgása alatt az abszolút többségi helyzetből először kisebbségbe, majd, mondhatni, szórványba került. Mindennek ellenére sem mondható az, hogy a város helye a „magyar glóbuszon” radikálisan megváltozott volna, Kolozsvárt a jelenben is a

nemzeti élet és kultúra olyan fontos helyei között tarthatjuk számon, mint a kulturális tekintetben is nagyhatású magyarországi városokat, természetesen Budapestre, Debrecenre, Miskolcra, Szegedre, Kecskemétre, Győrré és Pécsre gondolok, vagy mint a kisebbségi magyarság mai politikai és kulturális központjait, így Erdélyben Nagyváradot és Szatmárnémetit, a Felvidéken Pozsonyt és Kassát, a Délvidéken Szabadkát és Kárpátalján Ungvárt. Ez utóbbi városoknak a nemzeti fontosságát mindenképp nem a magyar lakosság száma és számaránya adja, hanem a nemzeti történelemben betöltött helyük, intézményi hagyományaik, illetve közéleti és kulturális szerepük. Ha a magyarságot „kulturális nemzetnek” tekintjük – és Kárpát-medencei kontextusban nem tekinthetjük másnak – ezek a városok ma is ennek a nyelvi, kulturális és történelmi közösségnek a központjai.

Intézmények és műhelyek

Kolozsvár fontosságát az is jelzi, hogy ebben a városban működnek az erdélyi magyarság legfontosabb közéleti és kulturális intézményei. Ez tulajdonképpen a 18. század vége óta folyamatos, korábban a fejedelmi Gyulafehérvár, később, a 18. században a Habsburg-

óta is folyamatosan működik, jóllehet Trianon, illetve 1945 után a román egyetem részeként. Az 1907-re, Erdélyi János fiának: Erdélyi Pálnak az irányításával felépült és kezdetben az ő igazgatása alatt működő Egyetemi Könyvtár Erdély legnagyobb könyvtári gyűjteményének ad otthont. Kolozsváron tevékenykednek az erdélyi magyar tudományos, irodalmi és művészeti élet legfontosabb intézményei: korábban az Erdélyi Helikon, a Pásztortűz és a Korunk, a jelenben az 1989-es rendszerváltozást is túlélő Korunk, a Helikon és több más sajtótermék. A kolozsvári Magyar Színház Erdély legnagyobb hatású és leginkább népszerű teátruma, amelynek az egyetemes magyar színházi kultúrában is jelentősége van. Néhány évtizedes kényszerű szünet után Kolozsváron tevékenykedik az 1885-ben alapított Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület, számos tudományos intézmény és még számos nagyhírű iskola, talán elegendő, ha csupán a piaristák gimnáziumát, a Református Kollégiumot és az Unitárius Kollégiumot említjük meg. Kolozsvár a magyar egyházi élet központja, ott van a református és a magyar evangélikus egyház székhelye és a római katolikus egyháznak is inkább csak szimbolikus központja Gyulafehérvár, az igazi központ a gó-

mindennek az otthona, a műhelye található a város falai között.

A magyar irodalom városa

Kolozsvár, tudjuk jól, igen sokat veszített magyar lakosságából és magyar jellegzetességeiből, mindazonáltal Erdély legfontosabb történelmi magyar központja maradt. A magyarság többségből kisebbséggé, majd kisebbségből szóróványvá vált, Kolozsvár mégsem szóróványtelepülés. (Talán csak a Szamos mellett, az egykori Rákóczi út környéke őrizte meg korábbi magyar jellegét: ott lakott Kós Károly, Szentimrei Jenő, Balogh Edgár, Gáll Ernő, a közelben lakik Szilágyi István, nem túlságosan messze lakott vagy lakik Kacsó Sándor, Bálint Tibor, Kányádi Sándor, Szilágyi Domokos, Kántor Lajos, és kisé messzebb Szabédi László, és persze tovább sorolhatnám a város magyar irodalmának nagy egyéniségeit.) A város utcáin, a gótikus templomok, a barokk paloták, klasszicista polgárházak között bolyongva a látogató abban a szebbik magyar múltban érzi otthon magát, amely, sajnos, valóban múlt idejű, mégis ott van körülöttünk és bennünk. Ahogy az erdélyi költő, Lászlóffy Aladár írja *Kolozsvár* című versében:

*Kő-Kolozsvár: falain kővirágok
kiütnek, kecsesen álló fák és
néhány szál virágként mintha
szélben álló dátumok, kövön,
kőnövény-város, embernyom-kövélet,
őskori agyagkorsók denevérfülei
hallgatják a zengést.*

*Könyv-Kolozsvár. Falain könyvtárak
sorakoznak, könyvek a téglá
nyugalmával, könyvre-könyv-város,
ember-fal, mögötte naphosszat
járákál, hajnalig sétál a tanuló és
tanító értelem.*

*Kedvem-Kolozsvár, kiáltó kő kezem-
vonása-Kolozsvár, úgy süt vissza a
reggel, mintha egy völgynyi, kinyitott
könyv fehér lapja az arcra.*

Amikor Kolozsvárról beszélünk, verseket olvasunk, arra is gondolnunk kell, milyen teendőink vannak annak érdekében, hogy a magyar Kolozsvár ne pusztán a múlt időben létezzék, ez valamennyiünk felelősségét érinti, nem csak az erdélyi, hanem a magyarországi magyarokét is, minden magyarét, éljen bárhol a nagyvilágban. Ismerjük meg Kolozsvár jelenét és igyekezzünk azon, hogy jövője is legyen.

Az előadás az Anyanyelvi Konferencia által 2013. november 4-én Budapesten rendezett „Kenyérhéjmagyarok” – Magyar szóróványképek, szóróványfölfedezők című tanácskozáson hangzott el.

Ritmus, 2013

birodalmi adminisztráció központját jelentő Nagyszeben, ezt követve azonban mindig Kolozsvár volt Erdély közéletének központja, az erdélyi magyarság kulturális és szellemi fővárosa. Itt működnek a magyar politikai és művelődési élet legfontosabb intézményei: Budapest után itt alakult meg a második legújabb kori magyar tudományegyetem, az 1872-ben alapított Ferenc József Tudományegyetem, amely az-

tikus Szent Mihály-templom körül található. És természetesen Kolozsváron összpontosul az erdélyi magyar politikai élet is, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség parlamenti képviselőlete természetesen Bukarestben tevékenykedik, a pártnak mindazonáltal Kolozsvár az irányítási centruma. Természetesen tovább sorolhatnám: a művészeti életben, a könyvkiadásban, a sajtóműhelyekben keresztül azt, hogy mi

218. Km

A nagy KILOMETRIK

irányítja és szerkeszti Karácsonyi Zolt

CSEKE RÓBERT a harmadikon laktunk

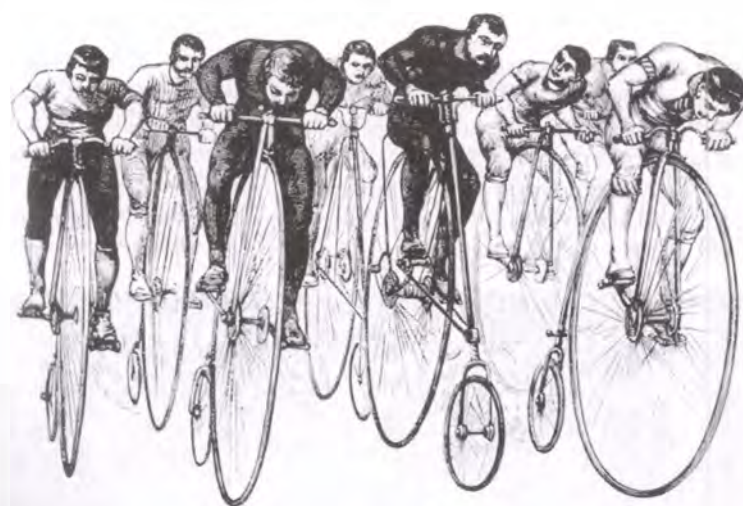
az egyemeletes garázsok fölött
és a fehér lassan bevont minket
a rádiót amit százszor kidobattál már velem
és a vadiúj autókat
játék kerekeiket és a parkot melyben elmesélted
mennyre jó volt az egyik barátnőddel
a tölgyeket
a depresszált arab árusokat
s az utolsó 100 lejem
a mentőautók folyamatos rikácsolását
a fogsorod - porcelán vadlibákat
és a csendet

...
mint a nátha zuhog most ismét a fehér
aktiválja a sejteket –
egy szögből már semmi sem látható
olyan ez megint
hogy evezel
indiferens karokkal
előre
fehér minden

nem akartam látni a peremvidéket

melyről téled hallottam először
ez a te peremvidéked
ott laktam én és féltem belépni
sáros lábakkal
a gangra
féltem attól hogy jól
fogom érezni magam
Budapesten
most iszom látod iszom megint
Zubrowka Katinka mindegy
minden szart
megiszom Budapestet
téged mert annyira szereted itt
és apádékat hogy ide küldtek egyetemre
és megiszom a tehetetlenséget
s az összes Bukowski verset ilyenkor
megiszom ezt a folytonos csendet
a fekete pumát amellyé lettem
bárcsak ismét jól érezhetném magam melletted
ingalléromba süppedne újra a nyelved
s újra elkezdődne
újra vethetnének véget
a fogyhatatlan ázott kartondobozoknak
melyekben laktunk mint a gólemek
sáros lábakkal és ismét

ősz lenne s mint a méh
végeznénk egyszerű feladatainkat
a testben
újra
és hallgatnánk amint a golyák
politizálnának bölcsen
s a kormányfőtől a polgármesterig
a seggünket nyalná minden

Eltörrik a szárnyuk. Akkor bontakoznak, ha valami föléjük kerül.

Mint izzó márványlapok törnének a felszínre, magukban hordják a továbblépő gondolatok fölött elsuhanó sáskát, darvat, fuldoklást. Egyik kalapáló ököltől, algebrai naplementétől a másikig habzsolunk mint a hullám, közben puhábban lépkedünk, mint ha ez volna a módja az összehajthatatlanságnak, és a meleg asszonyvíz végleg befogadna, a hatalmas kelvirágok, és aztán még halottak is lehetnének akár, magunkhoz kényszeríthetnénk az ós-asszonyokat, a kísérteteket, a cellulóz-szorulást, az angyalokat, kristály-könnyű nevetésük éppoly fehér, mint a mosószeres víz, mint Rubens vagy éppen egy képlekeny álomanyag. Hirtelen verdes a szív, aztán visszhangzik lassan és nagyobb kiterjedésű aortákon lüktet tovább a hullaszag.

Mindez eltompít minket. És a szürke áruházak izmainkra szorúlnak, a szesz a torkunkra forr, és nemsokára annyira teljes lesz minden, hogy részben visszavonódik a tekintet. Azért indultunk, ahova igyekeztünk, hogy megtaláljunk egy hasonlatot. Hisz van még olyan falu, ahol mandulavölgyig tart a lehetetlen, olyan tér, amelyben a hús viperát nyüzszített, vannak gyűlöletes tenyerek, mint a rákcsomók, melyek egészen olyanok néha, mint a bronztávolodás, egy kellemetlen irodáig, ahol névjegyeket őriz az irodaszivárvány, és a szekrények mögött ott a bogáncs, a teljesen fehér. Hajtani kell, az autópályák foglalják magukba arcunk. A rádióban az isten, kátrányszínű, éjszakátlan útítárs.

SERESTÉLY ZALÁN
A Hársfasor
árnyai

Abban az elodázott alkonyatban, melyben két évszázad pogromjai, ötévnyi fegyház, munkatábor, élethossznyi önhitt tiltakozás után magához engedte sorsát, abban az elodázott alkonyatban, melyben szíjas teste kövekhez lapult, mint a hársfasor vademecum árnyai, az örmény alávalóbb volt, hűtlenebb és engedelme sebb, mint Iskarióti Júdás. S talán bátrabb is nála. Mert az örmény nem gyalázta meg szenvelgő rendelkezéseivel a kurva és gyáva és áldott Max Brodot, és nem gyalázta meg a kurva és gyáva és áldott Max Brodot gyalázó utókort sem. Az örmény nem silányította keresztény filantróppá Kafkát és nem silányította keresztény filantróppá a keresztény filantrópot. Az örmény nem adta parancsba: „Bizony mondom néktek, közületek egy elfog árulni engem”, és az örmény nem kapott harminc ezüstpénzt. Nem szórta el a templomban, nem törettetett meg, nem ontattatott ki. Nem is vacsorázott aznap. Gyilkosai már nem ölhatték meg. Nem öltek meg senkit, senkit öltek; üres vesébe, üres gyomorba, üres szívbe, üres szájba léptek. Ürességbe léptek. Mert üresség volt az örmény, mint a tűz, melyben nem égett meg *A kastély*, *A per*, *Az átváltozás*, mint a csipkebokor lángjai, mint Buddha, mint aki megsejtette, gyakorlásra szorult a halál. Nem kaptak harminc ezüstpénzt, nem szórták el a templomban, nem töret

mint fában a korhadás. Ha belenéznek, mélyül, mintha feneketlen volna. Az egyszerűség kedvéért barna bőrén kívül nincs benne semmi örményes, Mitrujnak hívják, ennyi, Mitruj – árulás már maga a név is, akár szenvtelen, hosszúka arca, a masszív, keskeny pofacsontok. Mészárszéke távol esik a belvárostól, hátsókertje finoman felfut a vasúti viadukt tövére, az ipari zóna itt megszakad, a város – ezen a pusztaság peremvidékén – már többszörösen és csak alig morajlik.

Az eset – ha egyáltalán esetnek lehet nevezni – annyira egyszerű, hogy már rendkívüli, mondhatni, a szó szoros értelmében rendkívüli.

Nem köti meg a teret; legyen olyan a város, annyira átmeneti, amin jobbszerivel csak átutazni szokás, legyen olyan a város, melyben csak kutyák ismerik ki maguk. Legyen elnyomott város, egyetlen elnyomott város megannyi tönkretett, megalázott, elnyomott város közül, lakói között látszólag nem történik semmi, nem érzik egymáshoz közük, nem igényük érezni, valahová máshová tartoznak mindannyian; ugyanott laknak, időnként eláztatják egymást, ilyenkor papucsban fenyegetőznek a korlát felől, villáskulccsal kocogtatják a fűtés-csőveket, néha seprűnyéllel a plafont, aprószentek táján kóstolókkal engesztelnek távoli rokonokat. Egyszer majd, sok év múlva összefognak, kiirtani a város kutyáit. Mintha csak erre a parancsra vártak volna annyi éve, mintha – az éjszakánként épített körgyűrű mellett – egyedül ez a lappangó utasítás tartotta volna össze őket hosszú évtizedeken keresztül – mélyebben, mint a vér

kat rajzolta meg, mit számít, ha most megölik, üresség lesz belőle is, minden kronológia erjesztője, s végül, hogy mindent kutyáktól tanult, akár a hírhedten ripacs, xenofób Jerry Lee Lewis a gettószéli négerektől, a járatok a kutyák orrában folytatódnak, s most, hogy azokat kiirtják, elburjánzanak, és nem marad ember, egyetlen ember sem marad, aki kiigazodna a város anaerob testén. Hiány lesz, kimerevedett idegenségponyvák; akár egy mellkasi röntgen tektonikája.

Az időről csak a legszükségesebbeket; az évszak maradhat eldologozatlan – még vannak levelek, vagy már vannak levelek, az erdő alját épp vízenyős, vörös borosta szegélyezi. Rőtfünek mondják a helyiek, februárra émelyítőbb, mint egy tömegmészárlás, és távol tartja az estét. A városi ülepítőből szürkületre állati belsősegeket hoznak felszínre bűvárok, a medvét csak másnap délre jelenti be a labor. Szűrőért hiába fésülik át a parti nádat, a közeli erdőt, bozótost, nyomtalan, akár a földre hullott csillagok.

Az örmény csak olvasni tud, írni alig. Voltaképpen minek, hiszen az ember *azt olvas, amit szeret, de nem írhatja azt, amit szeretne, csak azt, amire képes.*

Úgy lapozza, mint amin múlik valami. Ahogy kamaszként a Kastély porcelán ajtógombjait markolta. A Kastélyban so kan voltak gyerekek. Tízükre jutott egy-egy prevenciós nevelő. A szót magát, hogy prevenciós, sosem értették, de a legkisebbek is tudták; ahhoz van köze, hogy a vénájukban lakik a bűn. A csonkaszárnýból néhány vásott srác összebeszélt egy éjjel, hogy megszabadulnak tőle, és kilopták nevelőjük zsilettjeit. Az égve maradt neonok alatt, a steril fürdőcsempén nyíltak és fehérek voltak a testek, ugyanazok és sokszorosak, akár gyékényen a hal. A legfejlettebb srácnak gyalázatos erekiója volt, meztelen mellkasa alatt húgypettyes pizsamája sátorszerűen megfeszült.

A Grafitszoba csupasz volt, a vakolatra méz sosem került. Kitartóbb őszi esőzések idején a bádoglevőr zománcához koccanó víz tagolta az éjszakákat. Átutazóست játszottak ilyenkor, az ablakon nem nyílt kilátás, nem tartottak sehova, mindig csak el. Az Írás szerint éltek, ha valaki nem bunyózott tisztán, azt megverték és kiközösítették a Grafitszoba lakói. Barnábbak, hegesebbek és szíjasabbak voltak, mint a többi fiú a Kastélyból.

Az örmény úgy lapoz, mint amin múlik valami. Amíg nem érez rá ujjai közt a porcelán ajtógombra, nem lapoz tovább. A könyv más, mint a város. Gerjedelmet ébresztenek az íráson karcoló, cserepes lapok. Úgy van közük egymáshoz, mint egy földrengésnek. A sérülés persze felbecsülhetetlen, de erotikus az egymáson elmozduló lemezek moraja. Aztán az emlékezete. Szagok szabadulnak fel a megbolydult mélyből, az otthontalanság és ideiglenesség szagai, de a gyilkolás üledékes íze belülről eltömíti az érzékeket.

>>>>> folytatás a 12. oldalon

tettek meg, nem ontattattak ki. Nem is vacsoráztak aznap. Élvezet nélkül, majdnem bárgyún ölték, az alkonyatban nem vált el test és cipő.

Megannyi elváratlan vonása mellett lehetne az arca olyan, mintha a halántékán lélegezne. Minden egyes szóra megfeszül, majd kienged, a mondatok ritmusára pulzál, elernyed a csendben, de ez már sosem látszik. Tekintete barna,

vagy a lenyúzott rókaprémek a Termés utcai cserzőkádakban. Többen a vak térképész házánál gyülekeznek majd kosztolóbotokkal, beverik utcára néző ablakait, beverik a tátott szájú stukkók agyarait háza oromzatán, követelik, adja ki titkait, mindent, amit róluk összefirkált, de az öreg egyre csak félrebeszél, azt mondja, járatok vannak szerte a levegőben, egészen finom ürességek, azo-

>>>> folytatás a 11. oldalról

A vak térképész faggyúért szokott hozzá járni, és könyvekkel fizet. Már senki sincs, végleg kiüresedtek számára a könyvek. Bőröket szokott átkenni vele, azt mondja, sosem vág beléjük, de ujjai így pontosabban kitapogatják az ereket. Bármit adhatna az örmény, de még sosem verte át. Faggyút ad mindig, jó minőségű libafaggyút, néha még méhviasszal vagy parafinnal is megkeveri az öregnek. Amikor felüti a vak térképész könyveit, mintha szagokat lapozna fel. Zömében poloska- és szénaszagú könyvek, lapjaik már egészen tűnékenyek, tűnékenyebbek, mint a hímpor.

Csak a Szergej szárnyai enyhén pézsmas- és ecetillatú, ez az ellentmondásos – bőrkötéses, de terjedelmét tekintve inkább csak fényképes emlékalbumra emlékeztető – könyv, a jámbor Pavel atya munkája. A térképész holmija között találta ezt is, akár Homérosz, Marx vagy Dosztojevszkij sokadik, eltorzult, kartonfedeles kiadásait. Az örmény nem sokat törődik a szerzőkkel, némely könyvnek a borítója, többnek a kolofonja is hiányzik, panasszal emiatt sosem élt. Úgy hiszi, nincs olyan könyv, mely ne egyetlen hang igazolása volna; egyetlen szent hang sugalmazására íródtak Homérosz, Marx vagy Dosztojevszkij tékozló sorai. De ez a könyv, a karthauzi Pavel atya elmés, szemlélődő történeteinek körkörös gyűjteménye egészen más. A nyugtalanító ép-ségben fennmaradt kiadvány közel egyharmadát a szerző által szignált előljáró beszéd adja ki. Keletkezésének körülményeit az első oldal részletesen taglalja:

„Midőn ma, martius havának harmadik szombattyán, az Úr 1874-edik esztendejében II. bős Jozefinus tsászár szigonyos pribékjei jámbor, s nem kevésbé mélatag klastromunk folyosóit dúlják, firtatván rendházunk papiros okmányait, s kontemplációink javának kútfejét, nem állhatom, hogy mélyült elmésségnek palástolt kevély tévelyedtségük, bárdolatlanságuk, s a dolgok ily csüggeteg környülállása közepette, s mint klastromunk tar főjű perjele rendtársaim vigasságára és vigasztalására elő ne adjam különös történeteim.

E sorokat közös elszármazottságunk emlékére nem deákul, de nem is svábul írom, hanem arra gondolák, hogy mért ne szólaltathatnám meg álmaim, emlékeim, képzeletem és kísértéseim e különös egyvelegét, mely nem hogy kedvező, de még csak szemethúnyó fogadtatásra sem igen apellálhat, magyarul, azon a nyelven, amin első imácsságaimat is intéztem vala a jóságos, bár ez utóbbi néhány hónapokban vánkosán bizonyosan elpilledett kegyelmes Úristenhez. Közös anyanyelvünk állapotja mára jócskán elzúpult itt, a békeidőkben ugyancsak jámbor Leibniz városnak szántói tövében, bízom benne, hogy a Teremtő Nagy Isten ezügyben is bocsánattal lesz énirántam, s neveltségre fakasztják tollam bárgyú elszólamlásai.

Eme cudar meghurczoltatásink egyébbel, mint neveltséggel fogadni nem szenvedhetem, nem is akarom szenvedni, miközben nem szünök bizalommal lenni aziránt, hogy e különös munka, amit fáradságaim közepette az asztalra letenni készülök, nem pusztán mulattatásul szolgál majdan jámbor barátimnak sínylett végnapjainkban, de bizonyossággal is afelől, milyen semmiség a legnagyobb skizma, a halál. Akinek füle van a haláshoz, hallja meg!

Tudomásom van egy ciszterciőről, aki nagy bánattyában, hogy minden vezeklés fölös, nem borbélykés pengéjével, de nem is konyháról szerzett alkalmatossággal, hanem az Írás finomra szelt élével fordult ellen maga ellen. Elaggott főmnek, melyet az Úr kegyelméből immár 76 esztendeje támolytnak vállaim, félténivalója ugyan mi volna, mégis, jámbor Olvasóm, könyörögve kérlek, az Írást önmaga ellen ne fordítsd, mint annyian nagy egyházatyáink közül is tevék, ne sikoltozz, ne rettegj és ne alkudjál, félténivalód, mondom bizonyosan, nincs, ha engem ugyan ki is átkoz egyházam, immáron fegyveres hadakkal néma és nagy szövetségben.”

Szerény terjedelme ellenére Pavel barát munkája megtévesztő építmény. Az örmény hosszú hajnalokon át bolyong huzatos körfolyosóin, egymásba hajló csarnokai visszhangosak és felismerhetetlenek, a diófa ajtókra súlyos tehetet-

legyen, végére csak a ravennai kolostor sekrestyése lehet 1833 egyik augusztusi éjszakáján, amint épp álomba merül a Bracciaforte kápolnában. A két fiatalabb férfi közül a tokás tekintetű maga X. Leó pápa, aki – szívében a kisemmizett Polüneikész lázas dühével – 1519-ben hiába követeli majd a malasztos holttest Firenzébe való hazaszállíttatását, a másik pedig – a szíjasabb, pergamen arcú – egy Fra Antonio Santi nevű ferences, aki 1677. október 18-án a Bracciaforte kápolna nyugati falába ágyazta a szerény ereklyetartót, mely Dante – nem egészen alaptalanul – eltűntnek vélt földi maradványait rejtette.

Egy harmadik történetben az éteri vörösből lebegő árny Marx kísértete, „esetleg az alkonyuló nap” egy örvénylő bányató felett, Medici Leó pedig egy örmény dietetikus, aki gyermekéveit a frappánsan csak Erődként emlegetett intézetben tengeti, majd – az ármányból mit sem sejtve – álmában örökbe veszi újszülött önmagát. Ráismerve a gyermek vállán ezüst dénárt idéző anyajegyre, zsiltepengével életére tör. Sajátjára? A gyermek életére? Egyáltalán különbözik a kettő? Pavel atya nem fedi fel, ahogy azt sem, hogy célt ér-e a szörnyű gyilkosság, melyet nem tudni, álmában vagy már éberen követ el.

Az örmény most felszabja kutyáinak a dermedt csirkeaprólékot, kiszórja a mézsárszék bádogg hátsóajtáján. Gondosan

lenség nehezedik. A belső kert körkörös és szimmetrikus, a kilátás kristálytisza és fölösleges; az oszlopos vörösmárvány teraszrendszer fedésben tartja az éjszakát, a csillagok csak a kert centrumát kijelölő, tökéletes gömbre nyezett birs levelein tükröződnek. A könyv szereplői állandók és változó közülük van egymáshoz. Az egyik történetben együtt imádkoznak szürkületkor, egy ravennai kolostor kerti Kristóf-szobrának meztelen lábai előtt, és nem ismerik egymást. Egy másikban a vörös lepel alól kipillantó férfi felfedi, hogy ő semmivel sem jelenvalóbb, mint egy jelenés, ő Dante, Virgil látomása, a hajlott hátú öreg pedig, aki most szavait hallgatja, bárki is

szórja, mindig gondosan szórja szét, tágas, oda-vissza körívekben, kimérten morzsolva a döngölt földre, össze ne menjenek rajta. Tudja a testét, bánik vele, s ez mégis otthonossá teszi a mozgást. A kert fölötti sínpár rozsdásan felizzik a hideg fényben. Elfördítja a nikkelt ajtógombot, a Hársfasor üres és visszhangos. A férfiakra gondol, akik nemsokára földre teperik. Tisztán bunyóznak majd, pusztá ökölrel, feltűrt ingujjban, részvétlenül. Talán ketten lesznek, pompás, erős férfiak, gyalázatosak és bátrak. Talán épp szemből érkeznek majd – pontos, határozott léptekkel. Zihálnak, de egyenes vágású, vékonyhúsú ajkuk zárt. Csak barna halántékuk pulzál.

WASTRMANN ISTVÁN

Fehér Mirembé házában

(a tizedik szoba)

Az álom első szintjén vonaton utazunk, életszagú történetek útítársaink. Urak és hölgyek, akik meglopták sorsukat, megszegték minden valós-képzelt világi rendet, és jelenleg szabályok nélkül tengetik életük, nem erkölcsstelenül, nem is elvtelesen, csupán öncélúan.

Az álom második szintjén kilenc négyzetméteres magányomba invitálsz. A tetőtéri ablakon át megpillantani a tenger feletti égbolt egy szeletét; ha hanyatt fekszel ágyamon, csillagképei közül gyakran látni kettőt. Megtörténhet, hogy felhők függönyözik be a látóteret, olyankor azokat fürkészheted.

Az álom harmadik szintjén egy müncheni kávéházban foglaltam helyet. Tudom, számmodra a kávé fogyasztása közben kicsit megáll az idő, kicsit megremeg a szív. Mindössze egy kortyolás idejéig, amíg a forró lé átjárja torkodat. Remélem, tetszeni fog.

Az álom negyedik szintjén házad tájára sodor nyelvi odüsszeiánk. Újraolvassam a házi rendet, de mélyen metsző benne minden gondolat, így arra szorítkozom, amire vállalkozni van erőm: esetleg kijelölhetem a ház tizedik szobájának végső rendeltetését.

Sok nyelved van, és egyik sem a tiéd. Átírtam a derridai mondatot, látod rögtön rádtalált. Mégis van egy, amely mind egyikünké, azoké, akik itt ülünk e barátságosan, de világossággal teli vagonban. A fülkébe meghittség szorul, kedélyes, közvetlen társaság szűk helyen, amilyen ritkán verődik össze. A tanárnőből lett takarítónő, a takarítónőből lett munkanélküli, a munkanélküliből lett ápolónő derűs hangulata magával ragadó, egyenesen fertőző. Ha felnevet, hasát fogja az egész fülke, még a szerelvény is bele-ráng. Tudom, valami mögé el kell rejteni az éktelen valóságot. A nevetés is egy ilyen spanyolfal, ám ez a valóság a nyelv anyagába átmenthető, újraformálható. A szemközt ülő úr, akit nem szólítunk nevén, nemrég még izomsorvadásban szenvedett, s most, ágyhoz kötöttségétől szabadulva, mély-édes lélegzetekben élvezzi az életet. Sokat utazik, imádja a természetet, nyarait a hegyekben tölti. Kibérel egy házikót, és egy teljes hónapon át ugyanabban a közepén kivágott, gondosan kivasalt, derekán ástrággal átkötött lepedőben tölti szabadságát. Ha szennyes lesz ruházata, besétál a közeli patakba, és kefével letisztítja azt. Szeplőtelenebb, szerzetesibb időtöltést nem is tudna elképzelni magának. Egy hideg és élettelen eszménykép márványtömbbe való leképezése ugyanolyan önsanyargatónak tűnne számára, mint egy befüggönyözött

szobában képernyő előtt ülni. Mit adhat a carrarai márvány, amit a valóság nem? A nyelv anyagában a történetek átfomálhatóak, kedves Mirembé, még a te szívszorongatóid is. Nóra is itt van, mosolya eláraszt mindent, még a férfi óarany színű szemüvegkeretét is. Úgy néz arra a férfirra, mint egy nyelv, mely szerelmes és féltékeny. Talán valóban így van: az egyik nyelv féltékeny a másikra, arra, amit amaz el tud mondani, emez pedig nem. Tudom, antropomorf, mégis igaz; van benne önéletrajzosság, azonosulás, meg hasonlóság. Van benne birtoklási vágy, amit a féltékenység von maga után. De a valóságban ki birtokol kit? Te a nyelved, vagy téged a nyelv? És miközben hosszasan értekezünk, elrobog a táj, nem szabadulunk az érzéstől: mintha már jártunk volna erre.

Az álom, akár egy emlékeztetkiesés; egyik pillanatban még vonaton száguldasz, a másikban egy ismeretlen szoba magányában kémleled a könyvespolcot. Voltaképpen az enyémben. Megkérlek, állj a szoba egyik sarkába, lépj hosszában hármat, majd szélteben ugyanannyit. Látod, nem hazudtam? Kilenc négyzetméter ez a magány. De mivel nem szeretnék sokáig fenntartani, gyorsan bemutatom könyvespolcom filigrán történeteit. Nézd, ott dől Sartorius az új költészet atlaszával Jeanette Winterson terhének, Homérosz *Odüsszeiája* Joyce Ulyssesének, de Ashbery *litániái* már magányosan lógnak alá a polc végében. Ott találsz saját kötetet is, és lám, Mikó András *meg nem írt regénye* szegődött mellé. Összezseng művek és sorsotok, nem igaz? Közben jut eszembe, faragatlan házigazda vagyok, nem kínálsz meg semmivel. Ha jól tudom, kedvenc italod a kávé. Sajnos ebben az alsószász kisvárosban csak fekete teát isznak a tisztességes polgárok, egy kevés tejszínt öntenek bele, és cukorkristályokkal ízesítik tetszés szerint.

Említettem már, hogy az álom, akár egy emlékeztetkiesés? Egyik pillanatban a szobámban szemléled a könyvespolc köteteit, a másikban egy müncheni kávéházban ülsz. Lehet, hogy első körütekintésre idegen, de a közeli antikváriumra azért csak emlékszel, nem? Igen, a Müllerére. De ha már ide szegődtünk: azt hiszem, megérett az idő arra, hogy eláruljam félve őrzött kávéreceptemet. Voltaképpen nincs benne semmi különös, a név, amelyre kereszteltem, talán kisé árulkodó: narcissusi lé. Talán azért, mert amint kész a kompozíció, olyan szép, hogy már önmagát csodálja szemében, szemüvegében, a pohár tükrében. Majdhogynem félve kavard bele kanala-

dat, mert tudod, hogy felbontja a rendet. Talpas, füles, áttetsző pohárban kerül felhasználásra, hogy megtekinthető legyen esszenciája, s igazi esztétikai élvezetté avanszájon. Elmesélem, hogyan készül. Két ujjnyi mézet öntesz a pohár aljára, majd ugyanannyi tejet rá, egy teáskanalat domború felével felfele fordítva hozzáillesztesz a pohár belső falához, és óvatosan ráöntöd a kifőtt kávé. Rétegződnek az elemek, mintha ámbra zártad volna a napsugarakat, a napsugarakra ráültek volna a felhők, majd a felhőkre ránehezedt volna a fekete éj.

Mint az emlékeztetkiesés. Ugye követsz még? Azért arra mégis emlékszem, amikor néhány szót szoltál a szobákról és egyebekről, akkor abban maradtunk, hogy a tizedikről egy másik alkalommal értekezünk. A *tökéletes lakás: utópia*, mondtad. És mivel a te kozmogóniádban az utópiának tíz szobája van, s az utolsó kivételével már mindegyiket bemutattad, maradtunk az egynél. Bevallom, nem sokat változott, mindössze egy bútordarabbal bővült, és egyben ki is teljesedett. Prokrasztész ágyáról van szó. Ez most a tied, meglete pedig e szoba rendeltetéséből fakad. Úgy értesültem, hogy távozásod óta egyre többen vannak, akik érdemben szólnak rólad, és olyan megtörténtnek vélt eseményekről mesélnek, amelyek pusztán képzelgések. Pedig minden gondosan összeillesztett szavad, megannyi márvány szó-szobrocskád magányodról tanúskodik. Olyanokról van itt szó, akikben a mintha vagy az akár tana egy pillanatra felsejlett, aztán cserbenhagyta őket, és a minden hitnél és babonánál tisztább gondolat visszakozott bennük. Nekik készült ez a szoba, ide hívd be őket mind, hogy ha már márványfényben fürödve márványhazudnak, akkor alantas viselkedésükért megbűnhődjenek. Egymást kötik majd az ágyhoz, illesztik a szerkezetet úgy, hogy lopott szobortestük végtagjaitól megfossza őket az ágy, s az amúgy is csonka művükből csak egy torzó maradjon. És ámbár félve, de alázattal bevallom, e pillanatban én is közéjük tartozom, kedves Mirembé. Zárj be engem is közéjük.

Az álom utolsó szintjén lakásodban kulcsra zárod a tizedik szobát, és hazatérsz nyelvedbe, abba, ami írva maradt.

Az álom harmadik szintjén elhagyod a kávézót, még egy utolsó alkalommal betekintesz Müller antikváriumába, hogy elbúcsúzz klasszikusaidtól. És miután le-rottad kegyeletet, beállsz soraikba.

Az álom második szintjén leveszed polcomról *A meg nem írt regényt*, és rácsodálkozol a párhuzamokra. Aztán helyére teszed a könyvet, becsukod magad mögött a szoba ajtaját.

Az álom első szintjén körülnézel a fülkében, és mosolyogsz. Áldást mondasz magadban a vonattal tovarobogó hőseidre, te is tudod, most már az utókorra hagyatják sorsuk. Majd felállsz, és kilépsz a fénybe.

Én pedig felébredek.

Wastmann István: 1986-ban született Marosvásárhelyen. Egyetemi tanulmányait a marosvásárhelyi Sapientia EMTE Kommunikáció és Közkapcsolatok szakán végezte. Jelenleg Németországban él.

SZÓCS ISTVÁN

Képtelen jegyzetek

A Nyugati Kapu útja

Olvasni néha olyasmiről, hogy a Föld felszínének egyes pontjai közelebb vannak a Mennyhez, mint mások; és ennek megfelelően, természetesen, az ember arra is gondol, hogy vannak olyan bémérhető háromszögelési pontok, ahol a Pokol van közelebb a felszínhez a szokásosnál. Szerintem ilyen a Monostori út, amely Kolozsvár főterének sarkától (valaha Unió utcaként futott ki nyílegyenesen a város nyugati kapuján, el a Monostori Kálvária mellett, a szászfenesi csatáéig, ahol háromszázhatvanöt éve halálosan megsebesült II. Rákóczi György és – Erdély... És még mennyi minden történt erre; azelőtt és azóta is; de hadd ne tart-sunk történelemórát.

Nekem ez az útvonal a *Jancsó* névhez kötődik; itt találkoztam utoljára „Dr. Jancsó Miklós filmrendezővel”, a villamos vállalat irodaházában, átellenben, kissé kijebb lakott dr. Jancsó Elemér, a magyar irodalom egyetemi tanára, majd fia, Jancsó – szintén Miklós, színművész. És ennek az útvonalnak a főté-ri torkolatánál gázolta halálra a trolibusz Jancsó Béla fogorvost és irodalombarátot, Elemér öccsét. És az útvonal külső szaka-szán töttö el Elemér unokáját, a szegény kis tündér költőnő egy durva szabály-talansággal az út padkáján jobbról előző techno-bürokrata.

Előbb néhány szó a szelíd, áldozat-Jancsókról. A kiket a néven kívül semmi más nem fűzött a filmrendezőhöz. Jancsó Elemérről nagyon sok kedves, mosolyogtató történet maradt fenn máig. Hadd idézzek csak egyet. A marosvásári helyi „orvosi” akkoriban még a kolozsvári Bolyai Egyetemnek volt a kihelyezett fakultása, és mikor meghalt a dékánja, Feszt professzor, Elemért kérték fel, tartson a sírnál gyászbeszédet. Előzőleg az egyetemi pártszervezet részéről a lélektan professzora és tanársegéde nagyon megdolgozták; átvették vele a búcsúszónoklatot, nehogy valahogy a „miszticizmus” hibájába essék. Mondta is szépen Elemér a sírnál a méltató és megnyugvást terjesztő ígéket, tudományosan, mormolva; ám a legvégén, hirtelen, meglepően erős és váratlanul magas hangon felkiáltott: *A viszontlátásra! Feszt elvtárs!... És Noémi... amikor hazatért Angliából – két egyetemi szakot hagyott abba, hogy elmenjen gyermek mellé nevelőnőnek, végül is angolul jól megtanult, s nemcsak „hazai magyarul” tudott, de latinul is –, és amikor telefonon megkerdeztem, gondolom, nem fog ő is könyvet írni *Cseléd voltam Angliában* címmel, hirtelen olyan csend tört elő a kagylóból, hogy ma is hallom, és látom, amint a havasalji lógó esőfelhők alatt a gyalogátke-*

lőn kerékpárját tolja a gépkocsisor előtt, de tovább képzelni az eseményt – képtelen vagyok...

Jancsó Béla a világ legszegényebb irodalmár-fogorvosa volt. Egyszer, a Széchenyi tér déli oldalán éppen feldagadt arccal vonulva, egy kapu alatt észrevettem a fogorvosi tábláját, felszaladtam az emeletre; nagyon zavart arccal fogadtott: – Én nem magának való fogorvos vagyok – s körbe mutatott: egy-két rozoga széken és polcon kívül egy rokkához hasonló, lábbal hajtható fúróállvány állt a helyiség közepén. Karonfogott és elkísért és beajánlott egy híres, előkelő fogorvoshoz. A halála napján, már nem tudom, egy órával vagy fél nappal a baleset előtt, a haláleset helyszínén mentem szembe vele; görnyedten lépett le a járdáról, homlokát felszegve, nagy, ködös, könnyörgő szemekkel nézett, mintha vízfelszín alatt lenne...

A filmes Jancsó Miklóssal való utolsó beszélgetésemet évekkel ezelőtt leírtam, de talán érthetetlenül röviden és hiányosan... 1944 nyarán tartoztam neki egy kisebb pénzüsszeggel, és üzentem, hogy a Villamossági palotába vigyem, mert ott dolgozik. A szűk kapualjban kérem a portástól: Jancsó bent van? A kapus egy kis tétovázó hallgatás után felelt: „Doktor Jancsó Miklós igazgató úr az első emeleten van, az irodájában.”

Huszonegy éves és doktor? És igazgató? Az irodában a nagy íróasztalon egy teljesen üres üveglapon csak egy távbeszélő készülék. Szinekura ez az egész vagy valami fedőszerv? (Már akkor is sok ponyvaregényt olvastam.) Kissé szigorú hangon beszélt. Nagyon kell mostanában vigyázni, hogy kivel és mit beszéltek! (Ez a „ti” cserkész barátaimra vonatkozott.) A háborúnak akár néhány hónap múlva is vége lehet! Erre már a *Völkische Beobachter* is célzott! Most, most kell vigyázni, nehogy belekeveredjete valamibe... Az emberek a bál végén szoktak megbolondulni!...

Hónapokkal a jegyzetem megjelenése után merült fel bennem, hogy ezt az utolsó mondatot már előtte is hallottam valakitől. Dobri János református paptól, azaz „Janó”-tól. Janó az észak-erdélyi cserkészszövetség kerületi vezető tisztje volt. Tagja annak a mozgalomnak, amely arra törekedett, hogy a levénte-intézményt paramilitáris, bürokratikus kincstári szervezetből könnyebben lélegző mozgalommá alakítsák át, a cserkészeti tapasztalatait és módszereit felhasználva... Hogy az ifjúságot ne leminősített katonatisztek, durva szakaszvezetők és részeges tanítók kényére adják, hanem saját közösségükből való vezetőikébe, és művelt tanárok és lelkesek, jegyzők, fiatalabb, erre kiképzett tanítók kezére bízzák.

Jánó gyors, hatékony szervezőmunkát végzett, sok tehetséges fiatalembert szedett össze, ő fedezte fel Jancsó Miklós jogszhallgatót is, ő nevezte el *Nyikunak*. Különböző nagy táborokban, például a Lombi tetőn világnézeti előadások tartásával bízta meg. Ezek egy része nyomtatásban is megjelent, s éppen azokat *poli-*

tikailag korrekt minősítéssel már akkor sem lehetett volna értékelni.

1944. márc. 19: „Az országon német csapatok vonulnak keresztül... Az erőszaknak engedni kell... A rendet fenn kell tartani!” Dobri akkor már kinn volt a fronton. Nemsokára, május táján, eltávoztatást kapott. Beutazott több erdélyi várost, találkozott cserkész barátaival; elmondta, hogy a német megszállást milyen fejtelenséggel fogadták. Mikor a kolozsvári hadtest tisztjei a Tisza záróvonalán kérszültek ellenállást szervezni, a németek már Csucsánál voltak. Szidta a helyükön maradt főtisztviselőket, csendőr kerületi parancsnokokat. „Amit most művelnek az országban, nem a mi ügyünk, nem a mi akaratunk, nem a mi érdekünk! Undorító elnézni, mi folyik! Tartsátok tőle távol magatokat! A háború végéig már talán nincs is sok; tartsátok távol magatokat a politikától, vigyázzatok, mert a legények a bál végén szoktak megbolondulni...”

Rezignált, 2013

dulni. Egyetlen történelmi parancs, arra, ami most következik: túlélni!"

Dobri Janó nemsokára hadifogságba esett. Miután hazatért, háromszor-négyszer is volt letartóztatva és elítélve, harmad-negyedmagával, köztük Busty Endrével. Az egyik vádpont ellene „a Szovjetunió rágalmazása” volt. A kérdésre, hogy mit csinált a fogságban, azt felelte: színháznál dolgoztam!.. Ugyan mit!?... Lapátoltam a tetejéről a havat, hogy be ne omoljon, rosszul volt megépítve!... (Amellett, végezte a fogolytáborban a protestáns lelkipásztori szolgálatot is. Egyszer, talán húsvétkor, úrvacsorát akart osztani; ment a táborparancsnokhoz és bort kért. Az vállat vont: Bor? Az egész tartományban egyetlen csepp sincs! ... Erre Janó: Akkor vízzel fogjuk... Az orosz ezredes összerázzkodott: Vízzel? Az istenkáromlás volna!... És szerzett egy nagy kaniszter vodkát!...) 1954-ben szabadult.

Jancsó Nyikut különben nem szerettem; csodálatom ellenére sem. Volt en-

>>>>>>>>>>>>

>>>>> folytatás a 15. oldalról

adni a képzelt bűzt a képhez, de nem volt más választása, meg kellett próbálnia.

– Mircea és Lajos velem az ajtóhoz! – szölt Panait parancsa. A tiszt berúgta az ajtót, és Lajost az egyik, Mirceát pedig a másik szobába lendítette. Betoppant a helyiségbe. A lehullott vakolatdarabok között egy acsargó, torz fejű fickó fetrengett vérben és szarban, egyik kezében a beleit tartotta, másikban egy pisztolyt, miközben elviselhetetlen bűz terjengett. W. elhányta magát, szünni nem akaró öklendezés tört rá.

Miután másodpercek alatt megbizonyosodtak arról, hogy a házban semmi, de semmi nyoma sem terroristáknak, sem bármilyen gyanús tevékenységnek, Mirceát kitámogatták az udvarra. Valaki elővett egy összecukható poharat, és a kerti csapból vizet hozott neki. Míg apró kortyokban leküzdötte lángoló torkán a folyadékot, elkapott néhány foszlányt a százados és Uwe beszélgetéséből:

– Legalább egy kurva töltényhüvelyt találtunk volna. De ez a hely olyan tiszta, mintha a seggfejek kitakarítottak volna maguk után, vagy mi. Mit gondol, tizedes?

– Főhadnagy elvtárs, én nem gondolok semmit. De találtunk két elemet.

– Miféle elemeket?

– Lapos elemeket – válaszolja a tizedes. – Cirill betűkkel ír rajta valamit.

– Mit?

– Szdelano v SzSzSzR. Meglehet, hogy akiket keresünk, rádiókörre jártak valamelyik szovjet pionírházba, és könnyen össze tudnak forrasztani néhány alkatrészt úgy, hogy a zseblámpaégőt pislogtassák.

– Hát akkor basszák meg a moszkvai anyjukat. Sorakozó!

*

m7

– Magunkkal visszük a srácot, az elmekórházba – állapította meg az orvos ezredes. A jelenlévő tisztek megkönyebbültek: leveszik a vállukról a terhet. Mircea három napja éjjel-nappal térdel az ágyán, nem beszél és nem eszik, csak rajzol. Még szerencse, hogy a klotyóra időnként eloldalog, különben már sorvadásnak indultak volna a lábai.

– És hogy is történhetett meg ez az egész? – érdeklődött immár többszörre az orvos.

– Negyedóra múlva pedig átfésüljük a két kaszánya közötti terepet – jelentette be Panait.

Kedves tőle, hogy megvárta, amíg megesszük a reggelinket – gondolta Mircea. Előkotort egy Bucegi-t, ujjai közt nyomogatva meglazította a papírban a dohányt. Gyufája nem volt, elindult tüzet szerezni. Gyorsan el kellett szívnia a reggeli cigijét. Ez tartja rendben az emésztésem – válaszolta mindig, mikor valaki azt firtatta, miért gyújt rá már reggel. És valóban, négyöt slukk után mindig érezte, hogy rohannia kell a vécére – a kaszányában a pottyantós budira... Rá kell gyújtania minél gyorsabban, hogy negyedóra múlva már kiürülve vágjon bele a feladatba. Egyrészt, mert

a két kaszánya között egy temető terület, és azért mégsem illene a sírok közé szarni – másrészt pedig a gatyába sem kellene csinalni, ha tényleg találnak ott élő vagy akár halott ellenséget.

– Szerinted vannak terroristák a temetőben? – kérdezte az egyik Zsebgyerek, miközben markával óvva tüzet nyújtott Mirceának. Mircea mélyet szívott a dohányból, majd válaszolt:

– Nem hinném, hogy volnának. Legalábbis nem sokan. Hiszen akkor lőnének minket, nem?

– Az éjjel lőttek – firtatta Lajos.

– Lőttek valakik. Nem biztos, hogy a terroristák. Lehet, hogy az ejtőernyősök lőttek felénk – ezt már a másik Zsebgyerek mondta.

– Azt mondják, hogy nem ők voltak.

– Ki mondja ezt?

– Hát ők maguk, a parancsnokuk.

– És szerinted a mi parancsnokunk bevallotta neki, hogy mi viszont őket lőttük?

Mircea már érezte a reggeli ingert, de mégiscsak elkésett a cigivel és az ürítéssel. A századosuk csak úgy, a semmiből közöttük termett, és csoportokba kezdte osztani a katonákat. Hármával indulnak majd a sírok közé terroristákat keresni. Panait arról beszélt közben, hogy személyesen tárgyalt a szomszédos kaszányában lakozó deszantosok parancsnokával, jelezte neki, hogy átfésülik a temetőt, és megkérte, hogy ne kezdeményezzen hasonló tevékenységet a területen, nehogy valami baj történjen. Mircea a szintén utolsó pillanatban előkerült Uwéval és Lajossal került egy csoportba. Na, most meglátjuk, ugye? – viccelt Uwe, de a szemén látszott, hogy inkább elmosná egymás után kétszer az egész század levesestányérjait, csak ne kelljen részt vennie ezen a temetőbeli sétán.

Az első hat srác átugrott a kerítésen, állást foglalt, majd kiabáltak, hogy lehet menni. Mikor mind a kilenc csoport a temetőben volt, a százados kiosztott mind-egyiknek egy sávot, ezt kellett átfésülniük. – Ha végeztünk, majd nyilván kapunk egy másik részt – elégedetlenkedett Uwe –, olyan ez, mint a kukoricakapálás mezőgazdasági gyakorlaton – de nem folytathatta, mert elhangzott a parancs:

– Nyomás, faszarik! És ne kezdjétek patkányokra lődözni, értve vagyok?

– Értettük, százados elvtárs!

– Akkor lássunk hozzá!

Lassan, óvatosan és figyelmesen haladtak a sírok között. Panait és Ördögfajzat főhadnagy lassú tempót diktált. A sírkövek kiváló búvóhelyet nyújthatnak a rejtőzködőknek, a kézfegyverek nem képesek áthatolni rajtuk, úgyhogy nem árt az óvatosság. Ketten fedezték a harmadikat, aki megközelítette a sírkövet, majd mögé nézett. Folyamatosan váltották egymást, egyenlő esélyt adva mindenkinek. Még ha meg voltak győződve is arról, hogy nincs a temetőben senki olyan, aki ártani akarna nekik. Igaz, egy macska jól rájuk ijeszgett. Uwén volt a sor a sírkő mögé nézésben – a jó nagy darab, fekete márvány lappal ékesített, majd' ajtónyi kő mögött viszont ott lapult egy hatalmas, cirnos macska, amely, amint egyszerre meglátta maga fölé tornyosulni az odalopakodó embert, éktelen viny-

nyogással felugrott, majd elrohant valamerre. Uwe is megijedt kissé, meg is húzta a ravaszt, de, a macska szerencséjére, elfejtette előtte kibiztosítani a fegyvert.

– Jól van, álljunk meg egy percre – javasolta, és cigarettáját keresve kotorászni kezdett a zsebeiben. A másik kettő ugyan-
ezt tette. Lajosnak volt tüze. A második Bucegi felénél Mircea már nem tudta viszatartani béisarát. – Mégiscsak itt kell szarnom, pedig nem akartam – jelezte szándékát a két társának –, ha valaki erre jönne, szóljatok neki, hogy csak óvatosan – s ezzel elindult a sírkövek között.

Eltelt öt perc is Mircea elsétálása óta, mikor Lajos megkérdezte Uwét: – Rágyújtunk még egyre? Egy időben azzal, hogy végigsercent a gyufa feje a skatulya oldalán és lángra lobbant a fapálcika, rövid, hármassorozat verte fel a temető csöndjét, majd egy hosszabb is elhangzott. Ezt egy néhány másodpercnyi emberpróbáló csönd követte – egy-egy tűzpárbajt mindig ilyen különös csönd követ –, majd egy földöntúli hangszíni erejű „Neeeee eeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeem!” kiáltás.

Pár másodperc múlva az egész szakasz a megrázó kiáltás epicentrumában volt – teljesen szabály- és logikaellenesen, amint Ördögfajzat főhadnagy szitkozódásából kiderült, hiszen, mint mondta, ha valóban az ellenség lőtt volna, akkor épp a legkiválóbb célponttá gyűltek össze ahhoz, hogy valaki egyetlen sorozattal leterítse az egész istenverte szakaszt. – De most ne ezzel foglalkozzunk – rendelkezett a tiszt –, hanem ezzel a két szerencsétlennel.

A főhadnagy operatív volt. Valakit elszalasztott a felcserért. Egy másikat megbízta Mircea és áldozata még szinte füstölő fegyvereinek a biztosításával és a parancsnokságra szállításával. Hárman a térdre roskadt Mirceát kellett talpra állítsák, hogy tudják valahogy a – még félig lecsúszott – gatyájába rázni, s egyúttal szemmel is kellett tartásák, nehogy valami marhasággal próbálkozzon. Ő maga pedig a vérző katona pulzusát próbálta kitapintani, sikertelenül. A három vérfolt közül ez egyik épp a szíve fölött terjedt a zubony posztóján.

– Azóta nem beszélt senkivel, csak Panaittal párszor. Meg egyszer az ezredessel – mondta Uwe az orvosnak.

– És azóta térdel az ágyban?

– Igen, amikor nem alszik.

– Ezek a rajzai?

– Igen, doktor elvtárs.

– Hol láthatatok ilyesmit, katona?

– Hát az a zenész főtörzs, Agafaloaia vagy hogy...

– AGFA főtörzs, az amatőr fotós, igen. Nos?

– Mutatott nekünk néhány Temesváron készített képet mindenféle hullákról, lesavazottokról meg árammal égetettokról meg...

– Értem, ennyi elég lesz. Ugyan ez nem az én dolgom – fordult a doktor az ezred parancsnokához –, de hogyhogy nincs a fogdában, szigorú felügyelet alatt?

– Majd később elmagyarázom – felelte az ezredes. – Most menjünk. Küldheted az ápolóid, doktor. Elindítom a leszerelési eljárást.

LAKATOS ARTUR

A fantasy-világ mítoszai (2.)

Lovecraft, a fantasy pszichothriller prófétája

Howard Philips Lovecraft nem része a világirodalmi kánonnak úgy, mint példaképe és előfutára, Edgar Allan Poe; élete utolsó éveiben még alig ismerték nevét, halálakor nem szerepelt az amerikai irodalomról szóló egyetlen lexikonban sem, napjainkra azonban a fantasy, horror, thriller műfajok kedvelői számára megkerülhetetlen szerzővé vált. 1890-ben született a Rhode Island állambeli Providence-ben. Három évre rá apja megőrült, majd mikor nyolc éves volt a gyerek, meghalt. Anyja ezekután kisfiával szülei házába költözött. A kis H. P. Lovecraft a többi gyerektől eléggé elszigetelten nőtt, ugyanakkor lekötötte nagyapja könyvtára, melyben elsősorban a mitológiai, csillagásztani, biológiai és kémiai témájú könyvek keltek fel érdeklődését, ez az érdeklődés pedig rövid életében mindvégig elkíséri. Hétéves korában kezd olvasni Poe munkáit, tizenhárom évesen pedig saját csillagásztani szakfolyóiratot szerkeszt. Gyenge egészségi állapota miatt azonban – már tinédzser korában hangulatváltozások, migrének, álmatlanság kínozták – a középiskolából kénytelen volt kimaradni, és ugyanezen okokból egyetemi tanulmányokat sem tudott vállalni. Huszoneves autodidaktaként egyedül végezte kémiai kísérleteit, a matematikát, rég letűnt civilizációk történetét tanulmányozta, nyelveket tanult, legalább egy tucat élő és holt nyelvet. Hogy önerőből meg tudjon élni, tudományos jellegű cikkeket és novellákat küldözget különböző folyóiratoknak. Írásból, valamint családi támogatással a megélhetés biztosítva volt ugyan, a boldog élet annál kevésbé. Házassága sikertelennek bizonyult, 1937-ben pedig rákot diagnosztizáltak szervezetében, ami intenzív fizikai szenvedést és végül halált hozott. Így már nem érhetette meg az általa alkotott Cthulhu-mítosz népszerűségének kibontakozását.

A lovecrafti világ egy időben egyszerű és bonyolult: ennek keretén belül a Föld bolygó aprónál is kisebb pont az univerzumban és a párhuzamos létsíkok milliárdjainak világában, az emberiség pedig egyetlen egy, távolról sem kivételezett faj rajta, mely a gyermekkor időszakát éli: lehet ez a gyerekkor kegyetlen és nehéz, de a helyzet az idő teltevel, a világ egyre teljesebb felfedezésével csak rosszabb, egyre veszélyesebb és kilátástalanabb irányba. Ilyen körülmények között a tudatlanság állapota, ha nem is jó, de a legjobb lehetséges eset. A *Cthulhu hívása* című novella bevezetőjében a szerző így fogalmaz: „A legirgalmasabb dolog a világon, azt hiszem, az, hogy az emberi elme kép-

telen kapcsolatot teremteni a különálló események között. A tudatlanság nyugalmas szigetén élünk a végtelenség fekete óceánjának közepén, s nem úgy rendeltetett, hogy messzire utazzunk innen. A tudományok – melyek közül mindegyik a maga irányában tör előre – mindeddig nem sokat ártottak nekünk; ám egy napon sor kerül majd a szerteágazó tudás mozaikköveinek összeillesztésére, s ez a valóságnak oly rémületes távlatait fogja megnyitni, hogy vagy eszünket veszítjük e kinyilatkoz-

H. P. Lovecraft 1890 – 1937

tatástól, vagy a halálos világosság elől egy új sötét kor békéjébe és biztonságába menekülünk.”

Lovecraft világában számos bizzar életforma és civilizációk egész sora létezik, az emberiség sorsától függetlenül. Ezek közül egyesek rendkívül fejlettek, mások az ösztönlényeknél alig magasabb szinten állnak, egyesek biológiai szempontból halhatatlanok, mások elpusztíthatóak. Legtöbbjükben tudatosult különböző nagyhatalmú lények létezése, melyeket Külső Isteneknek vagy Nagy Öregeknek neveznek, és akiket imádni lehet, amivel ez utóbbiak vagy törődnek, vagy nem. Ezek a bizzar, démoni istenségek valamikor kiszorultak a Föld világából, azonban mikor a csillagok állása kedvezővé válik számukra, visszatérnek. Ahogy a Lovecraft képzelete által létrehozott *Necronomicon*ban áll: „Nem szabad úgy hinni... hogy az ember a legrégebbi vagy épp az utolsó e földnek urai közt, vagy hogy az élet, az anyag ismert állapota az egyetlen lehetséges állapot. A Régiek voltak, a Régiek

vannak, a Régiek lesznek. Nem a miénkünk ismerős terek lakói ők, hanem e terek között, háborítatlan s a kezdetektől fogva számunkra láthatatlanul léteztek. Yog-Sothoth ismeri a kaput. Yog-Sothothban egy a múlt, jelen és jövő. Ő tudja, hol törtek át a Régiek egykoron, s hogy hol törnek majd át megint. Tudja, hol rótták a földnek térségeit, s hogy hol róják azokat ma is, és hogy miért nem láthatja őket senki sem. Szaguk miatt közelségüket az emberfia koronként megsejtheti, de külsejük meg nem ismerhető soha, kivéve azok vonásaiban, kiket ők e földön nemzenek; s ezekből számos akad. Ők anyagtalan, láthatatlan lényegükben különböznek az ember igaz valójától, s e lényeg fölül ered. Láthatatlanul és szaguktól kísértén bukkannak fel magányos helyeken ők, valahányszor kimondják a szavakat, s a rítusok hívása hozzájuk elér. Az ő szavuk zizzen a szélben, az ő létük titkát mormolja a föld. Letarolják az erdőt, szétzúzzák a várost, de sem erdő, sem város meg nem pillanthatja a lesújtó kezét. Kadath, a hideg pusztaság városa megismerte őket, s ki emlékszik Kadathra az emberek közül? A déli jégsivatag és az óceánba merült szigetek szikláit őrzik kézjegyüket, de ki látta valaha a megdermedt várost vagy a zárt tornyot, mit régóta hínár s moszat borít? A Nagy Cthulhu közülük való, s mégse láthatja őket másképp, mint haloványan. Lálshub-Niggurath! Szagukról megismerhetitek őket. Kezük a torkokon, mégsem láthatjátok őket, létük titka legyen egy legféltettebb titkaitokkal. Yog-Sothoth a kapu nyitja, a kapu, hol a szférák találkoznak. Hol ők uralkodtak egykor, ma az ember uralkodik, ők uralkodnak megint hamarosan az ember helyén. A nyárra tél jön, a télre nyár. Várnak türelemmel s hatalmasan, hogy itt uralkodhassanak megint.” (*Rémület Dunwichban*)

A Külső Istenek közül a legfőbb Azathoth, az agyatlan Demiurgosz, a Nukleáris Káosz, aki a világűr közép-pontjában létezik, amit valami meghatározhatatlan módon ő hozott létre. Azathoth a Káosz maga, vagy agyatlan, de ugyanakkor felfoghatatlan erejű és kiszámíthatatlan, aki ha éppen rosszat nem tesz, jót annál kevésbé. A hozzá legközelebb álló lény Nyarlathotep, a Kűző Káosz, Azathoth hírnöke, aki egymaga mindenfajta félelem nélkül képes kommunikálni Azathothtal és közvetíti annak akaratát (vagy a saját maga akaratát, a vak és idióta őserőt feltüntetve ennek legitimitásforrásként – nem derül ki) és akinek alakja a görög mitológia Hermészének és a zsidó-keresztény hagyomány Sátánjának keveréke. Ő ugyanis nemcsak a Külső Istenek hírnöke, de saját maga számára is dolgozik, járja a világokat. Egyes lényeket – alacsonyabb rangú isten-

>>>>> folytatás a 18. oldalon

>>>> folytatás a 17. oldalról

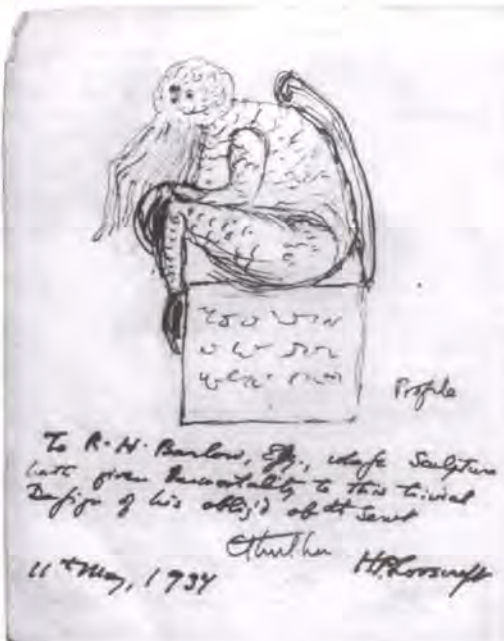
ségeket – patronál és megvéd (A más Istenek, *Zarándokút Kadathba*), ugyanakkor örömet leli nála alacsonyabb rendű értelmes lények, köztük emberek szenvedésében, félrevezetésében. A *Nyarlahotep* című novellában ókori civilizációk elcsábított embereit viszi ismeretlen helyekre, ahol azonban sorsuk jobbra biztosan nem válik; A *Zarándokút Kadathba* című Randolph Cartert próbálja meg az örületbe és megsemmisülésbe taszítani, és sikerülne is neki, ha deus ex machina módján nem lépne közbe Nodens, egy, a Külső Istenektől független és talán hatalmasabb panteon tagja. Az *Álmok a boszorkányszobában* szerint pedig Nyarlahotep a patrónusa több, feketemágiát és emberáldozatot gyakorló okkult földi szektának is. A Külső Istenek oszlopos tagja még Yoth-Sothoth, egy, a világok és dimenziók között élő, mindentudó és titokzatos istenség, aki a Föld dimenziókapuja előtt is várakozik a végső áttörésre, valamint Shub-Niggurath, a torz termékenységistennő, akinek kultistái erdőkben és más természeti helyeken hódolnak.

A Külső Isteneknél jóval kisebb erővel bírnak a Nagy Öregek, akik valamilyen állati formához vagy természeti elemhez kapcsolódnak. Közéjük tartozik a kígyóisten Yig (Yig átká), Bokrug, a hatalmas vízi gyík (*Sarnath végzete*), Hastur, a levegőelem megtestesítője, de közülük a legfélelmetesebb és legtöbbet emlegetett Cthulhu, egy polipszerű lény, aki valahonnan egy távoli bolygóról érkezett követőivel együtt, még az emberiség előtti időszakban, a Földre. Jelenleg az óceánba süllyedt R'lyeh városában alszik, víz alatti szolgálóitól körülvéve, azt várva, hogy eljőjön a pillanat, amikor újból felemelkedhetik és birtokba veheti a bolygót. Rövid időre ez a felemelkedés már megtörtént a közelmúltban, amikor azonban az Alert nevű jacht kormányosának bátorsága elég volt ahhoz, hogy átmenetileg visszaküldje a szörnyet oda, ahonnan napvilágra került, de Cthulhu nem pusztult el, és feltűnése valamikor újra várható (*Cthulhu hívása*).

Időnként egyének vagy egész csoportok tudomást szereznek a fent említett démoni istenségek létezéséről. Ennek legtöbbször halál a vége vagy az örület, ritkább esetben sikeresen fel lehet venni velük és szolgálóikkal a harcot, de az is előfordul, hogy melléjük állnak, saját egyéni erejükből, vagy szektaszerű titkos testvériségeken keresztül. Hogy egy Cthulhut vagy Nyarlahotepet imádó kultista számára ez a dolog milyen előnyökkel járhat, azon kívül, hogy saját istenének gonoszúsága, egy rivális szekta vagy a földi igazságszolgáltatás

célpontjává válik, nem derül ki. A gonosz istenek e hívei azonban ettől függetlenül voltak és vannak.

Habár e lények hatalma és befolyása a földi világban jelen pillanatban nagyon korlátolt, és legalábbis a Kapu áttöréséig ez így is marad, az emberiség így sincs egyedül a bolygón, nem beszélve a lovecrafti univerzum másik nagy létsíkjáról, az Álomvilágról. Az embertől különböző intelligens fajok megalkotásánál a szerző nemcsak fantáziáját, hanem természettudományi ismereteit is kamatoztatja, igaz, ez utóbbit a lehetetlenség határain jóval túlengedve. Így például a Földön, Lovecraft jelen idejében, az embereken kívül élnek még Mi-gók,

A Nagy Cthulhu – Lovecraft egyik kéziratos rajzán

a Yuggoth (Plútó) bolygóról származó lények, melyek szivacs-, gomba- és rovarjelleggel egyaránt viselnek, és bányászkolóniákat tartanak fenn, melyeket igyekeznek az emberek elől elrejteni. Habár jóval előrehaladottabbak technológia tekintetében az emberiségnél, és jóindulatúnak egyáltalán nem mondhatók (ugyanakkor inkább amorálisak emberi szemszögből nézve, mint gonoszak), egyelőre megelégednek azzal, hogy kolóniáik rejtettségét, amennyire lehet, megőrizték (*Suttogás a sötétben*). Az óceánban az emberiséggel párhuzamosan egy intelligens halemler faj tagjai, a Mélységlakók élnek. Ősibbek az emberiségnél, vezetőjük Dagon (akit egyes helyeken halistenként tisztelték) és Hydra, akik a maguk során Cthulhu szolgálói. A mélységlakók kétélű faj, melynek természetes eleme a tengervíz, de rövid időre a szárazföldön is meg tudnak élni. Normális körülmények között halhatatlanok, csak erőszak, baleset vagy más nem várt esemény következtében pusztulhatnak el. Vannak kolóniáik a part men-

ti vizekben is (például az Innsmouth melletti Ördög-zátónynál), ezek gyakran kötnek egyezséget halászfalvak és városok emberi lakóival: isteneiknek (elsősorban Cthulhunak) nyújtott emberáldozatok fejében bőségesen ellátják őket hallal és a tengerből származó arannyal. A mélységlakók keveredhetnek emberekkel, ennek következményeképpen hibridek születnek, melyek az idő teltével egyre jobban kezdenek hasonlítani a mélységlakókra, majd teljesen azzá válnak. Van olyan hibrid, aki felismerve sorsát, öngyilkosságot követ el, de akadnak olyanok is, akik örömmel csatlakoznak a víz alatti közösséghez (*Árnyék Innsmouth fölött*). És végezetül ott van az első, a Földre érkezett értelmes faj, a tengericsillag-fejű Öregek, akik az Antarktisz hóborította felszíne alá szorultak vissza, sokkal az emberiség megjelenése előtt, más fajokkal folytatott háborúskodásaik következtében (*Az örület hegyeinél*).

Az emberek nagy része számára az előre nem kiszámított, nem várt szembesülés földönkívüli vagy démoni lényekkel, esetenként magával Dagonnal, Cthulhuval vagy Nyarlahoteppele, vagy csak saját családjának okkult múltjával (mint ahogy az történik Delaporral a *Patkányok a falban* című történetben) azonos a halállal, az örülettel vagy a még rosszabbal. Akármilyen nyomott hangulatú is azonban Lovecraft, az emberiség akaratlan bajnokai elég gyakran aratnak győzelmet a sötét erők fölött, még ha nagy áldozatok árán is, és csak átmenetileg. Így Randolph Carter megmenekül a sorsától, amit Nyarlahotep szán neki; Dr. Willet visszaküldi az élőholt varázslót, Joseph Curwent a túlvilágra (*Charles Dexter Ward esete*); Walter Gilman diák saját élete árán, ugyan, de megszabadítja a világot a boszorkány Keziahtól és patkányember famulusától, Barna Jenkintől (*Álmok a boszorkányszobában*); a dunwich-i emberek pedig sikerrel állítják meg a Yog-Sothothot megidézni próbáló Wilbur Whateleyt (*Rettegés Dunwichban*). Ezek azonban mind időszakos győzelmek, a veszély teljesen nem hárul el.

Lovecraft halálát követően ezt a mitológiát elsősorban August Derleth vitte tovább, alakította a piac számára is elfogadható módon, sokan mások pedig inspirálódtak belőle. A Cthulhu-mítosz elemei a maguk teljes rendszerében a nyugati világ népi kultúrájának részévé váltak. Olyannyira, hogy önálló életre keltek a fikció világában, és megalkotójukra elsősorban ebben a minőségében emlékeznek az emberek. Depressziós emberből sok van a világon, írózszeniből jóval kevesebb.

JAKAB-BENKE NÁNDOR

Szikla a cipőnkben

Lars von Trierre kigyót-békát rá lehet mondani, de azzal nem vádolhatjuk, hogy következetlen lenne. Ha máshoz nem is, ahhoz a bizonyos „kavics a cipőnkben” ars poeticához, amit a Dogmával egyidőben kezdett hirdetni, mindenképpen következetes, s állandó szembenézésre készítő, sokszor túlzó, hatásvadász (de hát nem mindenki hatást vadász?) és feltűnően precíz PR-mechanizmussal végiggörgetett életműve egyik többé-kevésbé szintetizáló darabja, amolyan ékköve *A nimfomániás*. Nem annyira esztétikai vagy művészi érték szempontjából, hanem a tematizált problémák sokasága, katalógusszerűsége és (ön)reflexivitása miatt.

Trier a (nyugati) világ értékeivel számol le kíméletlenül, sorra, s ezek közül legmakacsabban talán a szerelem képzeletét tartja magát, amolyan kikezdetlenül. Talán, mert különböző vallási, nemzeti és egyéb értékektől eltérően, a szerelmet senkinek sem érdeke „bántani”. Nem így Trier: *A nimfomániás*, noha a felszínen természetesen a nimfomániáról (illetve egy nimfomániáról) szól, valójában egyfajta példatár, összegző mű a szerelem (és szeretet) lehetetlenségéről vagy bukásáról. Filmjében mindegyik ábrázolt emberi kapcsolat „mocskos”, egyik sem tiszta, egyiket sem a szeretet vagy a szerelem vezérli, még a szülő-gyerek kapcsolatot sem. Kivétel nélkül sárrozza be az emberi szimpátia és empátia minden formáját, de nem csak azért, hogy az orrunk alá dörögölje, „nem lehet barátság férfi és nő között”, hanem mert csak így, a végletekig való feszegetéssel képes teljesen kivesézni a témát (és érzelmeinket), lerombolni azt a képet, amit egész csecsemő korunktól fogva építgetünk, építgetnek bennünk.

A történet szerint egy magányosan élő, idősödő férfi, Seligman (Stellan Skarsgård) reggeli bevásárlóútja során egy csúnyán megvert, földön heverő nőbe botlik. Joe-t (Charlotte Gainsbourg) felviszi a lakására, ápolja, ágyba fekteti, és beszélgetni kezdenek. A nő saját magát nimfomániásként diagnosztizálja, és az éjszaka folyamán elmeséli élettörténetét a szimpatikus és figyelő férfinak, gyerekkorától, az első orgazmustól kezdve egészen addig az estéig, amikor az összeesve megtalálta. Seligman szöges ellentéte Joe-nak: tudós, aki életét könyvekben, történetekben és elméletekben találta meg, empátikus, odafigyelő, nyugodt, bölcs – és nem mellesleg férfi. Joe ezzel szemben a kiszámíthatatlan, nem feltétlenül művelt, hanem ösztönös női ös-erőt testesíti meg, az irracionálitást, de az eddigi Trier-nőknél is extrémebben: férfiak ezreit fogyasztotta élete folyamán.

A kettőjük közti kapcsolódási pont az egyes történetdarabokban van. A nő sztorijaira Seligman egy-egy művelődéstör-

téneti példázattal válaszol, úgy teszi magáévá őket, így tudunk haladni a nyolc fejezetre osztott sztoriban. Ha a kerettörténet és a narratíva fejezetelése nem tette volna nyilvánvalóvá: Trier számára ez az irodalmi forma fontosabb, mint a filmes. Ez akkor látszik a legjobban, amikor a filmes elbeszélésbe különböző minőségű (sokszor egyáltalán nem odaillő) képi illusztrációkat vág be, (látszólag) véletlenszerűen, mintegy pár kockányi elkalandozásként vagy asszociatív játékként. Az irodalmi(as) jelleget domborítja a párbeszéd fontossága is, de a filmes fogalmazás durva, keresetlenül „szókimondó” jellegével ellenpontoszza az elmesélt élményanyagot.

Természetesen a filmre vonatkozó egyik legkézenfekvőbb dekódolási lehetőség az, hogy Seligman és Joe párbeszédét Trier két énjének párbeszédeként (is) figyeljük, s ehhez elég jó mankókat ad maga az alkotó, amikor időnként a szűzsébe első hallásra cseppet sem illő, akár nyíltan politizáló mondatokat ad a szereplők szájába (pl. a zsidózás és antiszemitizmus mikéntje-hogyanja, a filmvégi feminista programbeszéd vagy a társadalom működésére vonatkozó epés megjegyzések). Nem mintha szüksége lenne Triernek önmagyarázatra, nagyon jól elvan ő a kultusszal, amit magának generált. Ő csak provokál, nagyon szemtelenül, de továbbra is igen magas színvonalon: blöffjei elegánsak és inkoherenciájukban is logikusak. Nem szabad humorérzék nélkül nézni a filmet, a rendező karmolásai és harapásai ellen ez az egyetlen védőeszköz.

Apropó: a filmről lehetetlen a bemutatást megelőző vagy azt követő cirkuszok nélkül beszélni, mondhatni *A nimfomániás* egy komplett Trier-jelenség, aminek a film csak az egyik (persze a legfontosabb) eleme. Ott van a gyanúsán jól sikerült romániai betiltás (majd engedélyezés). De ott van az ominózus plakátsorozat, amin a film szinte összes szereplője feltűnik orgazmust átélő arccal, csak hogy nagy megrökönyödésünkre kiderüljön: mindössze egy töredékük szexel effektíve a vásznon. És az a kis részük is úgy, hogy tulajdonképpen nem ők szexelnek: az egymáson csattogó nemi szervek képét előbb pornósztársakkal játsztatták le, majd

ugyanazokat a snitteket felvették az igazi színészekkel, digitálisan kompozitálva a két képet (nagyon jól sikerült, jelen sorok szerzője sehol sem látta a varratokat).

Ez a technikai dolog veti fel a film – formaisága – által generált legfontosabb kérdést, amit páran már megpróbáltak megválaszolni vagy legalábbis kikezdeni, de talán csak most, Triernek sikerült a legjobban: hol a határ művészet és pornó között? Vagy helyesebben: van-e helye pornográfiának „rendes” műalkotásban? A válasz: végülis igen. Főleg azért, mert a benne látható szexjelenetek egyáltalán nem pornójelenetek. Céljuk nem a néző felizgatása. Vagy ha igen, akkor sem végcéll s csak egy nagyon rövid ideig teszi,

hogy aztán hidegzuhanyként érkezzon a – nem közvetlen moralizáló, de nagyon is önmagunkkal való szembenézésre készítő – pofon: milyenek vagyunk mi? Hol a mi helyünk ebben a film-ben? Sőt, ha továbblépünk, és a nimfomániát bármely, hozzánk vagy környezetünkhöz közelebb álló szenvedélybetegséggel helyettesítjük (pl. alkohol, szerencsejáték stb.), akkor még jobban feszengünk a kényelmes mozsizékben, miközben azt próbáljuk eldönteni, hogy a vásznon látható vergődő nő mikor büntet és mikor áldozat. Végül is logikus választás volt szexre építeni a filmet (főleg a kampányt): a közönség is meghökkenhet, hogy a máskor kongó filmszínházakba sokadmagával érkezett, a teltházat ugyanis főként a téma, a botrány okozta; mindenki valamennyire azonosulni tud vele, hiszen a szexualitás megkerülhetetlen része az emberi létezésnek (sok mindentől eltérően).

A kettészakítás és kurtítás nem tett jót a filmnek (világszerte két részben, bő kéthetes eltéréssel, szinte egy-egy félóránnyival rövidebben mutatták be a mozik): ha csak az első részt láttuk, akár el is mehet a kedvünk a másodiktól. Ne menjen: a forgalmazói-produceri döntés ellenére is egyben kell megpróbálni élvezni (khm) az alkotást. Épp nemrég, a Berlinálén mutatták be az első rész cenzúrázatlan, hosszabb verzióját, s a hírek szerint a rendezői változat jobb, koherensebb (mint ahogyan az lenni szokott). Kényelmetlen, felkavaró, idegesítő alkotás, zavartan fogunk a mellettünk ülőre nézni a stáblis-ta alatt, s a fenébe kívánjuk Triert, mikor kijövünk a moziból. És ez így van jól.

A nimfomániás 1-2. (Nymphomaniac I-II.), színes dán-német-francia-belga-brit film, 2013. **Rendező és forgatókönyvíró:** Lars von Trier. **Operatőr:** Manuel Alberto Claro. **Vágó:** Morten Højbjerg, Molly Marlene Stensgaard. **Szereplők:** Charlotte Gainsbourg, Stellan Skarsgård, Stacy Martin, Shia LaBeouf, Christian Slater, Uma Thurman, Willem Dafoe, Sophie Kennedy Clark, Connie Nielsen, Udo Kier.

LOVASSY CSEH TAMÁS

Rémmese

Kolozsváron

Silviu Purcărete ismét a Kolozsvári Állami Magyar Színházban rendezett, és az elmúlt év végén bemutatták Roger Vitrac *Viktor, avagy a gyerekuralom* című darabját.

A kétórás stúdió-előadásra nehéz úgy beülni, hogy a néző elvonatkoztat a korábbi Purcărete-rendezésektől, így a 2003-ban bemutatott *Pantagruel sógornőjétől*, a 2007 októberében színpadra vitt, majd nemrégiben felújított *Gianni Schicchi*től, vagy a 2012-es Interferenciákon látott *A király halódiktól* és a *Gulliver utazásaitól*. Mert – szerencsére – mindhárom említett előadás kitörölhetetlen emlékként dolgozhat a fejekben, valamiféle elképzelése lehet a nézőtérre érkezőnek arról, hogy mi vár rá: a létezés – és ebből kifolyólag a halál – legalapvetőbb kérdéseinek újragondolása, az egyén és hatalom soha el nem évülő problematikája, mindez egy sajátos, vízió-szerű színpadi világba csomagolva. Aki erre számított a novemberi bemutató során, nem csalódott túl nagyot.

A Dragoș Buhagiar (díszlet- és jelmeztervező) által megálmodott színpadi tér már az első pillanatban magával ragadja a nézőt: a befelé szűkülő szobabelső szürrealitásával. A kockás járólapok, az arányosan zsugorodó asztalok és székek láttán az ember keresni kezdi a Meseországba csöppenő Alizt, noha mindannyian tudjuk, hogy ez esetben nem egy Lewis Carroll, hanem egy Roger Vitrac szöveggel van dolgunk. (Bár azon sem lepődnénk meg, ha Purcărete az angol szerző fantáziavilágát álmódta volna színpadra, hiszen a román rendezőtől nem áll távol a színpadon szokatlanul ható szövegek feldolgozása és továbbgondolása sem.) Kétoldalt, valamint a játéktér nézőkkel szembeeső felén két-két ajtó vár arra, hogy belépjenek történetünk szereplői. És csakhamar megjelenik Viktor, a kilencéves gyermek (Dimény Áron), aki épp Lilivel, a cselédlánnyal (Varga Csilla) vitatkozik. Az a tény, hogy a címben is feltüntetett gyermeket egy meglelt férfi alakítja, nem idegen Vitrac ezen szövegétől, az általános színházi konvenciókban mégis szokatlanul hat. A hőszentőreges, jól fésült Viktor láthatóan elemében van: terrorizálja Lilit, majd összetör egy értékes Sèvres-i vázát, de tettét nem vállalja, sőt, Lilire fogja. Mindezt azonban oly meggyőzően teszi, hogy az ember elkezd gyanakodni: illúzió és valóság határa valóban ennyire képlekeny lenne, s az igazság értéke valóban csak attól függ, épp kinek a szájából hangzik el?

Az előadás egészen végighalad a realitás és fikció e furcsa kettőse, melytől a színpadi események nagyszabású vízióra emlékeztetnek. Purcărete rendezésének egyik erőssége, hogy e „nagyság” mégsem hat eltúlzottnak, a stúdiótérben zajló ese-

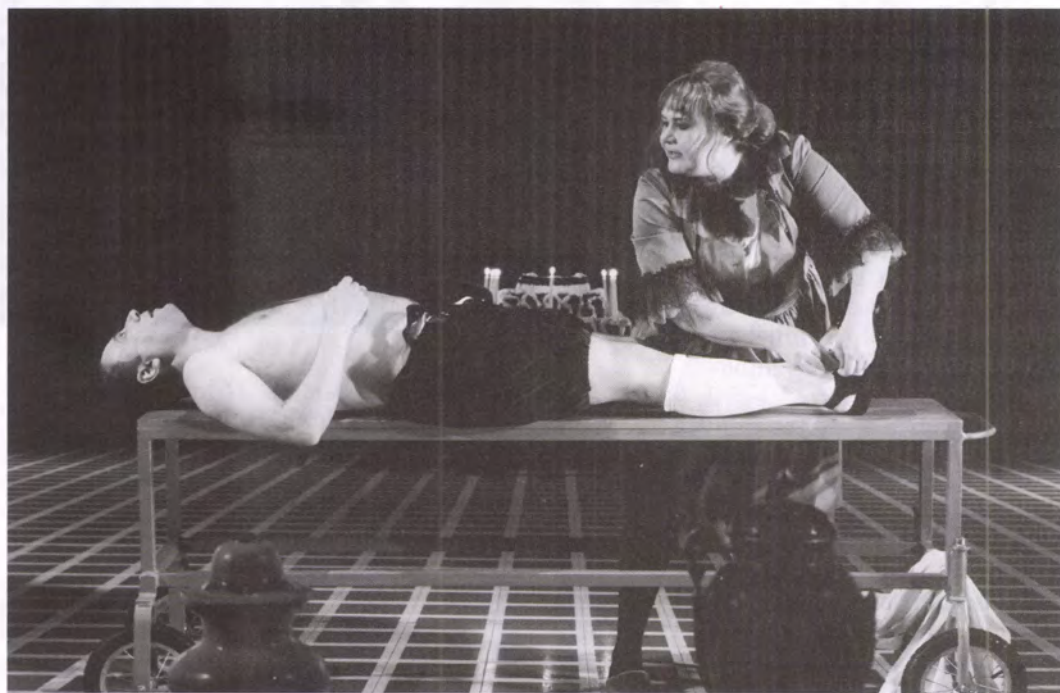
mények apró, precízen kidolgozott színészi gesztusokból állnak össze. Talán az Andrei Șerban *Hedda Gabler*-rendezése óta a kolozsvári nagyérdemű itt láthat olyan előadást, melyben ilyen közről figyelhetők meg azok a kidolgozott színészi játékok, melyeket Purcărete előadása felvonultat.

A Viktor születésnapjára készülő család első látásra egy jómódú, felső-középosztálybeli társaság. Emília, a nagyra nőtt kilencéves édesanyja (Kató Emőke) látszólag szereti férjét, a fontoskodón tipegő Károlyt (Bogdán Zsolt), s lakásuk a béke szigete, ahova Eszter, a hatéves szomszéd kislány (Albert Csilla) szívesen jár át. A látszat azonban – a játéktér arányaihoz hasonlóan – csalóka, hiszen hamar kiderül: Károly viszonyt folytat a cselédlánnyal, Eszter pedig mintha menekülne anyja (Vindis Andrea) és a bizonyos szavak hallatán idegrohamot kapó apja (Szűcs Ervin) elől. Ahogyan az ünnepség előkészületei folynak, egyre inkább világossá válik: valami nincs rendjén Viktor

THEÁTRUM

sem. Purcărete mintegy áttemelte a már említett *Gianni Schicchi* rendezéséből az ott feltűnő néma hölgyet, akit akkor is és most is Molnár Levente formál meg. A sejtelmes alak fel-fel tűnik, s jelenlétével rendszerint zavarba hozza a nézőt. Erőteljes rendezői szándék ez, mely nem hagyja ellustulni a nézőt, s minden megtesz annak érdekében, hogy a látottak kapcsán senki ne maradjon közömbös.

S ha nem lenne elég mindaz, amit a színészi játék és látvány nyújt, még mindig elmerülhetünk Vasile Șirli előadás-zenejében. Purcărete állandó munkatársa úgy komponált zenét, hogy a figyelmetlen néző észre sem veszi: lassacskán egy valóságos opera bontakozik ki a hangzó térben. Míg az előadás első felében inkább csak zörejek és hangulatjelző dallamok csendülnek fel, a második felvonásra már valódi opera-részletekkel találkozunk, s

Dimény Áron és Varga Csilla. Fotó: Biró István

családjában. Elfolytolt indulatok kerülnek felszínre, s a humoros szöveg valódi tragédiákat takar: kiüresedett, formáságokban kimerülő kapcsolatok és verbális (olykor pedig fizikai) erőszak uralja az eseményeket, melyektől Vitrac darabja leginkább rémmesére hasonlít. Csak tovább erősíti az előadás enyhén groteszk jellegét Louségur tábornok (Biró József) jelenléte, aki először még természetes férfiként lép be a nézőtérrel szembeeső ajtón, majd második belépőjekor, Biró bámulatos technikai tudással alakítja a törpe növesű katonát (térden csúszva), aki a lehető legkisebb mértékben sem vehető komolyan. A Kézi Imola által megformált Ida Mortemart szintén azok közé sorolható, akik Purcărete színpadi világát elemeltté teszik, hiszen a folyamatosan és kényszeredetten szellentő nő belépője sem szokványos: egyszer csak kettéválik a hátsó fal, s az így keletkezett óriási repedésből lép elő a jól öltözött hölgy. Az előadás nem nélkülöz kedves ismerősöket

a színészek is egyre több szöveget énekelnek. Mindez csak mégjobban kihangsúlyozza azt, ami addigra már amúgy is nyilvánvaló: a Vitrac és Purcărete által megteremtett világot nem szabad valóságként kezelnünk. Nevethetünk az eseményeken vagy megbotránkozhatunk, de állást kell foglalnunk, mert a Kolozsvári Állami Magyar Színház legutóbbi bemutatója kapcsán közömbösségnek helye nincs.

Kolozsvári Állami Magyar Színház. Roger Vitrac: *Viktor, avagy a gyerekuralom*. **Szereplők:** Dimény Áron, Bogdán Zsolt, Kató Emőke, Varga Csilla, Albert Csilla, Szűcs Ervin, Vindis Andrea, Biró József, Kézi Imola, Molnár Levente. **Rendező:** Silviu Purcărete; **díszlet- és jelmeztervező:** Dragoș Buhagiar; **zeneszerző:** Vasile Șirli; **zenei munkatárs:** Incze G. Katalin; **a rendező munkatársa:** Albu István; **a díszlettervező asszisztense:** Petre-Tiberius Trifan; **a díszlettervező asszisztense:** Vladimír Iuganu; **ügyelő:** Kerezy Imola.

BERKI TÍMEA

Bölcsészek vetélkedése

A Magyar Tudomány Napján az Erdélyi Múzeum-Egyesület 1859-es születésére is emlékeznek mindazok, akik a tudomány-művelés jegyében évről évre összesereglenek november 24. táján Kolozsvárt, újabban más városokban is. Az ünnep tizenegy éves története során 2013-ban első alkalommal szerkesztették önálló köteté az I. szakosztályban elhangzott előadásokat. Joggal tekinthetjük e kötet előzményének azt a 2011-ben szintén az EME-nél megjelent kiadványt, amelyet Keszeg Vilmos, akkori szakosztályi elnök szerkesztett *Iskolák, iskolamesterek, diákok Erdélyben. Iskola- és oktatástörténeti tanulmányok* címmel, és amely a Magyar Tudomány Napja 2007-es előadásából közölt válogatást. A mostani kötet viszont a folytatás lehetőségét ígéri, hiszen évkönyvvé válna – erről értesíti az olvasókat Sipos Gábor a kötet élén álló üdvözlőben.

A *Certamen* teret enged az I. szakosztály különböző tudományterületeit képviselő előadóknak és szerzőknek a megmutatkozásra, akár önlegitimációs kísérletként, mely során csoportosan állnak az olvasóközönség elé. A szerkesztők – Egyed Emese, Pakó László és Weisz Attila – reneszánsz kori hagyományokhoz fordultak, amikor címet választottak a gyűjteményes kötetnek. A szakmai vita eleven tárgyaiként tekintik a kötet tanulmányait, így feleltetik meg azokat a címben szereplő latin kifejezésnek. Vetélkedés, versengés e kötet, hiszen a szerzők szövegeikben a tudományosság ismérveit követve kiegészítenek, feltárnak, értelmeznek, korábbi szakmai álláspontokat finomítanak vagy éppen cáfolnak.

A nyelv-, irodalom-, néprajztudomány, régészet, történelem és művészettörténet önálló részei a kötetnek, és a három fejezetet három, az adott szakterületeken járatos szakember szerkesztette. A szerkesztői koncepció erénye, hogy a tanulmányokat kulcsszavak vezetik be és román, illetve angol nyelvű rezümék zárják. A rövidítés-jegyzék, a személy- és helynévmutató egyaránt az olvasói tájékozódást szolgálja. A tudományterületek közötti átjárhatóságot előtérbe helyező szerkesztők egységesítették ugyan a jegyzetelés-hivatkozás rendszerét, mégis előfordulnak egyenetlenségek. Például a Román Állami Levéltár Kolozs megyei fiókjára való hivatkozás eltérő módon jelenik meg a kötet három fejezetében (KvOL / RNLtKol / RÁL).

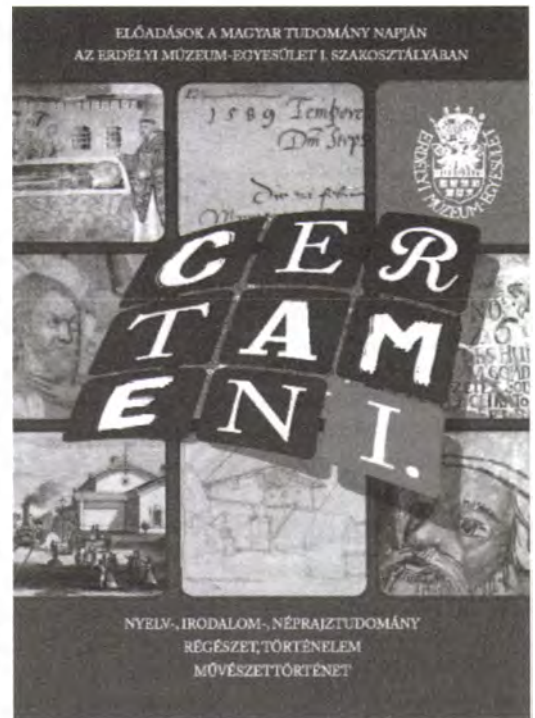
Doktoranduszok, az EME Kutatóintézetének munkatársai, egyetemi tanárok, kutatók jelzik, hogy éppen hol tartanak tudományos vizsgálódásaikban. A kötetben így kerül egymás mellé a doktori dolgozat rész tanulmánya, az esettanulmány, az alkalomra vagy egy pályázat keretében íródott munka, máshol is elhangzott előadás, stb. Imre Mihály Szenczi Molnár Alberttel foglalkozó plenáris előadásának szerkesztett változata is e kiadvány része. Bekerült Poszler Györgyi Sarkadi Nagy

Emese művészettörténeti tárgyú kötetét ismertető szövege is. (Bár mindhárom szekció programjában szerepelt a könyvbemutató, a szerkesztők mégis csupán ezt az egyet illesztették a kötetbe).

A nyelv- és néprajztudományt négy kutató képviseli. András Zselyke Szabó T. Attila nyelv- és néprajztudományi szövegeit ismereti. Katona Hajnal a romániai magyarság falun élő közösségeit vizsgálja és hasonlítja össze a nyelvi jogok ismeretének szempontjából. Szikszai Mária a Szatmár megyei Kaplony sváb eredetű katolikus kisközösség társulati életével kapcsolatos kutatásaiból közöl, míg Balázs Lajos a paraszti nemi élet kutatásának tanulságait foglalja össze. Itt jegyezzük meg, hogy hasonló jellegű, kutatói önreflexiót előtérbe helyező szöveg a Kiss Lórándé is, amely az erdélyi szász templomok falképeinek kutatását dokumentálja.

Az irodalomtudományi szövegek sorában Nagy Emőke a Teleki-, Kazinczy- és Erdy-kódexek alapján vizsgálja Szent Anna kultuszát. Papp Kinga, Csikós Júlia és Biró Annamária tanulmányai kisebb léptékű vizsgálatok: a személyes levelezés, a családi hagyaték, a felekezeti és nemzeti identitás elemeit tartalmazó források segítségével rekonstruálnak interperszonális viszonyokat, átörökölt családi, társadalmi mintákat, nyelvhasználati és identifikációs preferenciákat. Cseke Péter tanulmánya a homo aestheticus és homo politicus Szabó Zoltán értékszemléletét mutatja be. Orbán Gyöngyi egy Derrida-előadás textusainak felelteti meg a Németh László esszéiből kiolvasható pedagógiai koncepciót. Az igényes tanulmány befogadását megakasztja egy neveléstudományi konferenciára való hivatkozás, valószínűleg ott hangzott el először ez az előadás, amelynek írott változatát nem igazították e kötetbe. Az első fejezetet Köttő József színházi tárgyú, az Örkény-értelmezéseket taglaló írása zárja.

A második fejezet első tanulmányában Sófalvi András saját doktori disszertációját írja fölül az udvarhelyszéki Rika-erdei várak Árpád-kori történetének alaposabb értelmezésével. Marosvásárhely első írásos említése kapcsán Hegyi Géza kontextusokat és meggyőző érveket társít egy oklevél létrejöttének körülményeihez. Lupescu Makó Mária az erdélyi középkori végrendeletek forrástípusára hívja fel a figyelmet. A kora újkor kolozsvári társadalom több tanulmány fókuszpontjaként is visszaköszön a kötetben. Rüs-Fogarasi Enikő az ispotálymesterséget vállaló kolozsvári polgárokat vizsgálja. Derzsi Júlia tanulmányában a hétköznapi élet problémáit orvosló közrendészeti szabályalkotásokkal foglalkozik. Bogdándi Zsolt az ítélőmesterséget Wesselényi Miklós felívelő életpályáján keresztül ismerteti. E korszak végének városi bíraskodását a karrierépítés lehetőségeként értelmezi Pakó László. Gálfi Emőke arra keres magyarázatot, hogy miért nem szerepel Szalárdi János krónikájában az a harmadik személy, aki részt vett a gyulafehérvári hiteleshely iratanyagának tatárok előli sikeres menekítésében 1568-ban. A széki egyházmegye parciális zsinati jegyzőkönyveiben az elutasított válókok lesznek érdekesek Márton Tünde Mária értelmezésében. Ősz

Sándor Előd hiánypótlást végez, amikor a Görgényi Református Egyházmegye történetét kutatja; Tóth Levente az Udvarhelyi Református Egyházmegye 17–19. századi történetében a világi elit szerepét és rokoni kapcsolatainak fontosságát tárgyalja. Gidó Csaba tanulmánya a vasúti utazás 19. századi élményével foglalkozik. Nagy Botond a háromszéki erdővágyon és a fapari vállalkozások 19. századi példáit kutatja. Nagy Róbert Miklós már az iparosodás folyamatát értelmezi, a kolozsvári iparos munkásság identitásának komponenseit vizsgálva. Gidó Attila statisztikai adatok kíséretében illusztrálja az első világháború utáni Erdély társadalmi rétegzettségét és kulturális intézményeit.

A kötet utolsó fejezetében kapnak helyet a művészettörténeti írások. Weisz Attila a 17. századi Egyházfalva 1986-ban lebontott református templomát, Orbán Zsolt pedig a 18. században épült, szimbolikus jelentőségű nagyszabású református templomot vizsgálja. E két tanulmány közé ékelődik Kovács Zsoltnak a desi Mária-kultusz feltáró írása. Bordás Beáta a választói Bánffy-kastély 19. századi átépítésével foglalkozik, kiemelve a kastélybelső iparművészeti értékeit. Murádin Jenő a százötven éve született Körösfői Kriesch Aladár portréját vázolja, a művész kolozsvári, diódi és kalotaszegi kapcsolatait tükrében.

A kötetet a képmelléklet zárja. Sajnos, az első fejezet és a történelemtudomány szövegeit nem kísérik képek, talán azért, mert azok írott forrásokat használnak. A 21. századi felfedező, feltáró tudományos munkának az eredményeit olvashatjuk tehát. A *Certamen* első darabja pedig arra kötelezi a szerkesztőket és az I. szakosztály kutatóit, hogy távlatokban gondolkodjanak, hiszen a következő évek előadásainak közlését ígéri.

Egyed Emese, Pakó László, Weisz Attila (szerk.): *Certamen I. Előadások a Magyar Tudomány Napján az Erdélyi Múzeum-Egyesület I. Szakosztályában*. EME, Kolozsvár, 2013.

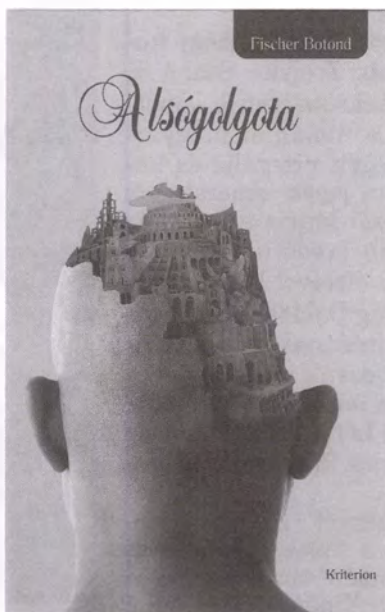
Profán szenvedéstörténet

Fischer Botond: *Alsólgolgota*. Kriterion Kiadó, Kolozsvár, 2013.

Mitológia és bibliai szenvedéstörténet, költői építkezés és teremtés, ön- és létértelmezés kérdései kapcsolódnak össze az elsőkötetes Fischer Botond verseiben. Az *Alsólgolgota* szerzője látszólag hagyományos költészeti témákhoz nyúl, de nem esik a szokványosság csapdájába.

A kötet két ciklusra (*Sátán-szerelem*, *Alsólgolgota*) bomlik, de problémafelvetés szempontjából átjárhatóság van közöttük. A *Sátán-szerelem* különböző irodalmi és kulturális hagyományokból építkezve jeleníti meg a költői alkotás folyamatát. „Mitől fáról evett/ Teremtni kényszerül” – a bűnbeesésre utaló sorokat olyan ősi történetek remiszenciái követik mint a Bábel tornyának és a magas Déva várának építése, és egy későbbi versben a másik emberi határokat feszegető figura, Faust is megjelenik. A költői világ létrehozása ebben a felfogásban az emberi teremtés egyik formája (a múzsa mellei „a tudás fájának gyümölcsei lesznek”), és az idézett történetek kontextusában emiatt kerül kapcsolatba a jelképes sátánival, amely nem a külső környezetben, hanem a lírai énen belül helyezkedik el.

Hasonlóan profán hangvételű a második ciklus szenvedéstörténete, amelyben a beszélő a Krisztus által megtett stációkat követve nem a Golgotára, hanem csak Alsólgolgotára jut el, a névvel is a lent perspektíváját hangsúlyozva. A hétköznapi passióban a félelmet,

szorongást közvetítő képek groteszk megjelenítéssel és helyenként fekete humorral keverednek. A stációversek központi alakja a lírai én, aki számot vet életével és hagyományoz, ezáltal visszakapcsol az első ciklus ön- és létértelmező verseihez (*Fiamnak*, *örökök*, *Blues*, *Hétköznapi*).

Érdekes csavarnak tekinthető a kötetet lezáró kispróza alkotás, melynek narrátora a versek valós szerzőjeként egy Bengdeoen nevű szerzetest nevez meg, Fischer Botondot az ő képzelete szüleményének tartja, a kötet verseiről pedig azt állítja, hogy a „magyar eredetű latin fordításainak magyarra való visszafordításai”. A szerzővel és a nyelvvel kapcsolatos információk elbizonytalanítása játékosan zavarba hozza az olvasót: arra ösztönzi, hogy ne zárja le az *Alsólgolgota* verseinek értelmezését.

FÜLSZÖVEG

KÓDEX –

[...] A maga polgári evolucionista hitén túl honnan merített erőt Kner Imre? Világnézetének első számú alaptétele volt, hogy hosszú távon a világ sorát irányító tényezők közül a gazdaság a legfontosabb. Meg volt győződve arról is, hogy az a politikai rendszer, amely a gazdaság törvényszerűségeit figyelmen kívül hagyja, vagy éppen tudatosan megsérti, bukásra van ítélve. [...]

[...] Közei barátainak többször is örömmel számolt be arról, hogy gyermekei önértetén, magyarságtudatán nem esett csorba. Gyermekeinek többször is leírta: ami példát adtam nektek, abból egy szó visszavonnivalóm nincs, egy lépést sem tennék másként. Családtagjait és önmagát a vállalat hosszú történetéből vett példákkal erősítette, idézte apját, aki a nyomda 1920-as román leszerelése, a piac nagyobbik részének elvesztése után mondta: „Nem baj, Fiam, kezdjük újra, még mindig többünk van, mint az a 75 pengő (forint), amivel kezdtem, mert megvan a nevünk.” Minden balsejtelmére ellenére bízott is ebben, 1943 augusztusában azt fejtette Fülep Jajosnak, milyen nagy baj, hogy az állandó leterheltség miatt nem tud foglalkozni az átmeneti időszak, az újrakezdés

A nyelv terei

Korpa Tamás: *Egy híd térfogatóról*. Fiatal Írók Szövetsége, Budapest, 2013.

A költő és irodalomkritikus mellett önmagát városlátogatóként is meghatározó Korpa Tamás első kötetében szintén hangsúlyos szerepet kap az építkezés, az *Egy híd térfogatóról* verseiben sajátos térköltészet bontakozik ki.

A kötet címben szereplő híd az irodalom és a művészetek kedvelt archetípusa, összeköt időt és tereket: a múltat a jelennek, a kultúrákat és a történelem különböző szeleteit pedig egymással. Korpa Tamás versei azonban nem annyira a híd kapcsolatteremtő funkcióját járják körül, hanem inkább a híd térfogatója, vagyis az azt felépítő szimbolikus anyagra kíváncsiak, a nyelv erőbírására, amellyel a tárgyi és a szürreális költészet poétikáját változtatva kísérletezik.

A versekben feltűnő városok: Drezda, Kolozsvár, New York stb. terei nem átfogó leírások révén, hanem csak utalások, jelzések szintjén jelennek meg: „az elosztón a forgalom torlódik keletre./ kereszt van. a bazilika pálcavékony keresztje.” (*Balkon de Cluj*). A beszélő által közvetített város- és térélményeket a „térmemóriába” való nyelvi beavatkozás szervezi: „avatkozz be a stukkók és álmenyendezetek memóriájába./ előbb egy gombostű csusszan át, majd a régi nörvög/ fotel a plafonon. a hely ez, a sorvég,/ ami tömegnövelőt szed és produkál.”

A nyelv tehát az alapanyag, a belőle létrejött képek, mondatok az épületrészek tulajdonságait veszik fel: a szónak „lágy, arrogáns pereme” lesz, „technikás” a sorvég, és egymás mellett foglalnak helyet az amforák és a metaforák. A verssorok úgy hömpölyögnek, mint egy folyó, és talán emiatt nehezen zabolázhatóak. A „magára hagyott” nyelv játékosága, sokszínűsége üdítő, de a beszélő leírásait olvasva a plasztikus képek mellett szokatlan képzetársításokat is találunk: „a kisplasztika visszeres szárnya beburkolja/ a virágcserep inkubátorát”. Azonban egy olyan kötet olvasása során, amelynek éppen ez a tétje – a nyelv erőbírását feszegetni, azzal kísérletezni – az előbbihez hasonló kisiklásokat megértőbben fogadjuk.

XANTUS BORÓKA

problémaival. Ugyanakkor egyre világosabban látta az új veszélyforrást, nevezetesen azt, hogy ha Magyarország szovjet befolyási övezet lesz, mint „burzsuj” kerülhet célkeresztbe. [...]

[...] A legborzalmasabbnak nem a saját sorsát látta, hanem azt, hogy munkája nyom és folytatás nélkül elsüllyedhet; és azt, hogy a maga végzete ráborul azokra is, akiket hozzá kötött a sors. A helyzet változását pontosan érezte ezúttal is. Az ország német megszállását követően 1944. április 4-én „az állambiztonsági és közbiztonsági szempontból veszélyes baloldali személyek” között letartóztatták, majd bő kétheti gyomai fogva tartás után deportálták. Ahogy 1938-ban elhatározta, a nyomda az utolsó percig működött. Amikor Gyomán felszállt a vonatra, azzal nyugtatta családtagjait, „hogy neki nagyon érdekes tanulmány lesz mindaz, amit látni fog, hogy biztosan tanulni fog mindabból, ami most rá vár, és még hasznosíthatja az életben”.

ERDÉSZ ADÁM: „Nem tudom elképzelni sem azt, hogy másutt éljek”. – *Kner Imre a kirekesztés és az üldöztetés éveiről*. BARKA: XXII. 2014/1.

– INDEX

Visky Péter és tsai. „kis kece lánya”

Alig hinném, hogy volna olyan, a magyar kultúrába gyermekkorától fogva gyökeret eresztett ember, aki ne hatódna meg a Snétberger Ferenc balján ülő fényesmosolyú Richard Bonát hallván, amikor legderűsebb szeretetével énekli, rögtönzi a számára halandza-idegen szövegű *Kis kece lányom*-at. Bár nemzedékről nemzedékre makacsul ismétlődik a kérdés: ugyan mit jelenthet a *kece*, az ének hovatovább identitáselemmé lett a népdal- és régizene-antológiák, iskolai énekórák és tábortüzes esték jóvoltából (mely utóbbiak alkalmával a rövidnadrágos lányok között borosüvegek is bolyonganak titkon).

S hogy a *Kis kece lányom* a populáris kortárs zene különféle csatornáiban is otthonra talál, azon sem csodálkozhatunk. Legújában – persze erdélyi vonatkozású ez az új! – Visky Péter és unokatestvére, Visky Bence „reaktualizálása” tűnik fel: egy kissé dzsessz-lágyított, összhangzataiban újrafrissített, mérték- tartó effekthasználattal megszólaló zene (gitár, basszusgitár, billentyűs elektrofon, ritmushangszer, bűvópatakként színező cselló, fölöttük női hang – érett lányhang! – énekli a „standard” dallamszöveget) és egy hip-hopra emlékeztető, de nem feszesre ritmizált, ellenben középgyenge

életérzés-szöveg, amelyhez hasonló a huszonéves klip-készítők kilószámra tukmálnak a hallgatni vágyókra – vagy nem vágyókra. Lehet ez a szöveg „szabad ötletek jegyzéke”, lehet spontán vers, lehet nemzedéki öndefiníció (ahhoz viszont túl zilált), lehetne – ha szerényebb volna – háttér a zenéhez... „Lehet ha egymás mellett / Lehet üvegatlasz, üvegszárny / Lehet magány / Lehet ugyanaz vagy vallomás / Lehet hentes vonatállomás”.

Egy szó mint száz: bizonyos nemzedéki-kulturális elvárásoknak próbálván megfelelni ez a *Kis kece lányom* felemásra sikerült. (De zeneileg lényegesen többet ad, mint az Akkezdet Phiai – „Hisz Sztori” hip-hop-„kiskecét”, amely szintén szemenszedett életérzés-litániára alapoz, elannyira, hogy az elraccsolt szöveg mellett, úgy érezzük, a zene voltaképpen „szükséges rossz” ahhoz, hogy készítői a klipet feltegyék a youtube-ra. Ami jó és tartható lehet – az szabad. A nemzedéki védjegyként működő vulgaritás és tartalmi lecsó – marad. Ösrobbanás, Hitler, Dalai Láma, lepra, Aphrodité, Sztálin, Leonardo, Elvis, Kennedy és a magyarországi populáris (szub)kultúra mai arcai – pszeudotörténeti áttekintésben. Az ő változatukban azonban a generációs

hitvallás kristályosabban, erőteljesebben szólal meg, mint Viskyéknél: „maradunk mozgásban, mint minden, mint az élet, [...] igazából nincs semmi sem, csak én vagyok”). Egy szó mint száz: a Visky-unokatestvérek *Kis kece lányom*-változata sokkal jobb zene, mint amilyen szöveg. Kisgyörgy Ilka éneke úgy működik, mint a középkor antifónái, amelyek recitatív részeket kerekteznek, tagolnak – esetünkben Visky Bence „életérzés-szövegét”. A hangszerelés arányos, nincsenek benne fölös indák, elvarratlanságok, oktan ráhagyások. Rokonszenves, hogy a harmóniai „kapaszkodót” itt nem a baszszushangszer adja, hanem egy magas és „makacs” g, amelyhez minden más viszonyul és visszatér, amely „biztos pont” az otthonos harmóniában és feloldásra váró átmenetekben egyaránt.

Nem árt tudnunk: Visky Péter alkotói ösztöndíjat kapott egy kultúrátámogató alapítványtól szépirodalmi művek – nyilván elsősorban versek – zenévé-formálására. Nagy várakozással lehetünk iránta: merre fordul és hova érkezik?

JAKABFFY TAMÁS

ajánlat:

<http://www.youtube.com/watch?v=KhnOHC-q4Yg> (Visky Péter és társai)

<http://www.youtube.com/watch?v=YIJQEx-rkD0> (Richard Bona)

<http://www.youtube.com/watch?v=w9wlj9M0cH4> (Akkezdet Phiai)

Festői történetek

A csíkszeredai Pál Aukcióház- és Galériában, január 21-én Vorzsák Gyula festőművész képeiből rendeztek kiállítást.

Vorzsák Gyulát a festőiség foglalkoztatja, a kólorit, a színek dinamikája, belső történései, erőviszonyai. A látványból indul ki, hogy azt elemeire bontva, ízeire szedve, a képek konkrét tárgyaitól már-már elszakadva pillanatként rögzítse egy-egy alkotói folyamat szellemi és lelki erőfeszítéseit. Darabos, időnként durva, ugyanakkor visszafogottan festői nyelvezet ez. Hatalmas impulzivitás, erőteljes reflexek, el-elzabaduló tempó, pasztózus színek, lágy kólorit. Szenvedélyes és fegyelmezt.

Lélekkút, 2013

Leggyakrabban portékat fest. Önmagát is, sokféleképpen – időnként anatómiai pontossággal, máskor a felismerhetetlen-

ségig elnagyoltan. Lelkiállapotokat rögzít, szabadít fel, old színekbe, festői történetekbe. Képeinek belső ritmusa, természetes gesztusai meghatározóak. A festőiség lehetőségeit kutatja, a ki-mondhatóságát. Filozofikus mélységeket nyit, máskor elemi erők szabadulnak fel belőle. Magányos vergődés, gyötör, elemző kényszer, mely formákat bont, utat engedve a megismerésnek és teret a várakozásnak. Mert ez a perspektíva. A figura nem figura. Mozdás, folyamat, történet, úton levés, miközben soha nem szakad el teljesen a figurativitástól. Csupán nem ez az elsődleges számára. A karaktert, az egyedit soha nem téveszti szem elől, az emberi alakok, tájak és tárgyak megragadása azonban gyarkran túlmutat a figurativitáson. Bizonyos értelemben lecsupaszítja képtárgyait, megtöri vagy torzítja a formát, hogy annak lényegéhez közelebb jusson, ezáltal tágitva a festészet lehetőségeit is. Amit kapunk, festék és ecsetnyomok, színek, ritmus, ahol a szavak nem feltétlenül segítenek a tájékozódásban.

Vorzsák Gyula festői gesztusai nagyon alaposan megmunkáltak. Furcsa ellentmondásnak tűnhet, de mintha minden egyes gesztusához, zsigeri mozdulatához folyamatosan visszavisszatérne az alkotó, hogy azokat valamiféle rendbe, jelentésszerű összefüggésekbe szervezze, értelemmel kitapinthatóvá tegye. Gesztusait alapos mérlegelés, megfontoltság előzi meg, hogy aztán, elengedve azokat, megtörténjen a mozdulat. Így engedi el a formákat is a festőiség, a színtörténetek javára, az ismerős jelenéseket az ismeretlenért. Mindezt egy olyan terepen műveli, amelyben magabiztosan mozog, határozott keretek között próbál új tartalmakat, mind nagyobb mélységeket bejárni. Ezekben a kalandokban egyre nagyobb bonyodalmakba keveredik. Mégis megőrzi fegyelmezettségét, higgadságát. Úgy teremti meg szabadságát, hogy közben szigorúan koncentrált marad. Minden egyes alkotása külön kaland, önálló történet eltérő dinamikával, implulzivitással.

TÚROS ESZTER

Márciusi évfordulók

- 1 – 120 éve halt meg Ács Károly magyar műfordító
- 130 éve halt meg Michal Godra szlovák író
- 2 – 90 éve született Renosz Aposztolidisz görög író
- 3 – 245 éve halt meg Bod Péter magyar irodalomtörténész
- 70 éve halt meg Dózsa Endre romániai magyar író
- 4 – 170 éve született Joszip Jurcic szlovén író
- 110 éve született Ilias Venezisz görög író
- 5 – 370 éve halt meg Ferrante Pallavicini olasz író
- 6 – 395 éve született Savinien de Cyrano de Bergerac francia költő
- 7 – 90 éve született Abe Kobo japán író
- 80 éve halt meg Ernst Enno észt költő
- 45 éve halt meg Simon Magda romániai magyar író
- 340 éve halt meg Charles Sorel francia író
- 8 – 95 éve halt meg Kasimir Leino finn költő
- 9 – 570 éve halt meg Leonardo Bruni olasz humanista
- 140 éve született Lovik Károly magyar író
- 200 éve született Tarasz Grigorjevics Sevcenko ukrán költő
- 10 – 50 éve halt meg Dallos Sándor magyar író
- 245 éve halt meg Páldi Károly István kolozsvári nyomdász
- 11 – 470 éve született Torquato Tasso olasz költő
- 12 – 80 éve született Moldova György magyar író
- 13 – 170 éve született Bálint Gábor magyar tudós
- 130 éve született Hugh Walpole angol író
- 14 – 245 éve született Kármán József magyar író
- 160 éve született Alexandru Macedonski román költő
- 70 éve halt meg Nagy Dániel romániai magyar író
- 15 – 95 éve született Jurij Andrijovics Hojda ukrán költő
- 200 éve halt meg Tomás Jedlicka cseh író
- 16 – 30 éve halt meg Gyurcsó István felvidéki magyar költő

- 17 – 360 éve halt meg Juris Mancelis lett író
- 18 – 380 éve született Marie-Madeleine de la Fayette francia író
- 200 éve született Szigligeti Ede magyar drámaíró
- 140 éve született Jérôme Tharaud francia író
- 19 – 130 éve halt meg Elias Lönnrot finn költő
- 160 éve halt meg Nagy Ignác magyar író
- 195 éve született Alecu Russo román író
- 20 – 380 éve született Balthasar Bekker holland író
- 120 éve halt meg Kossuth Lajos magyar államférfi
- 160 éve született Pecz Vilmos magyar tudós
- 21 – 245 éve született Dayka Gábor magyar költő
- 22 – 45 éve halt meg Gerhard Fritsch osztrák író
- 23 – 195 éve halt meg August Friedrich Kotzebue német drámaíró
- 45 éve halt meg Tudor Teodorescu-Braniște román író
- 24 – 70 éve született Arany László magyar költő
- 95 éve született Lawrence Ferlinghetti amerikai költő
- 170 éve született Camille Lemmonier belga költő
- 25 – 310 éve született Faludi Ferenc magyar író
- 60 éve halt meg Emil Isac román költő
- 100 éve halt meg Frédéric Mistral provenç-i költő
- 26 – 250 éve halt meg Paolo Rolli olasz költő
- 100 éve született Tennessee Williams amerikai drámaíró
- 27 – 80 éve született Csurka István magyar író
- 28 – 340 éve született William Byrd amerikai író
- 220 éve halt meg Antoine-Nicolas de Condorcet francia filozófus
- 70 éve halt meg Stephen Leacock kanadai író
- 60 éve halt meg Francis Brett Young angol író
- 29 – 90 éve született Ottiero Ottieri olasz író
- 30 – 110 éve született Gereblyés László magyar költő
- 170 éve született Paul Verlaine francia költő
- 31 – 100 éve halt meg Christian Morgenstern német költő

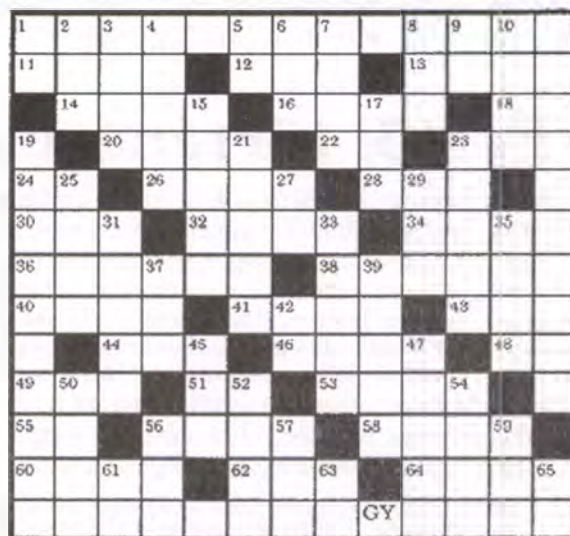
Ázsiai mondás

VÍZSZINTES

1. Ázsiai mondás első része. 11. Szag, illat (latin). 12. Ex-világbajnok lett sakkozó (Mihail). 13. Tó, angolul. 14. Kilátásba helyez. 16. Ágyát elhagyó. 18. ...-móg; zsörtölődik. 20. Iszlám egyházi személy. 22. Személyes névmás. 23. Ahhoz hasonló. 24. Előadó, röviden. 26. Vagyis, tehát. 28. Ismeretei vannak. 30. Helység Kisbér közelében. 32. Folyékony fűtőanyag. 34. Londoni képtár. 36. Ruhát vízben megtisztító. 38. Formál. 40. Kortyolnivaló. 41. Mesterséges. 43. Múlását az óra jelzi. 44. Folyó, spanyolul. 46. Megszólításforma. 48. Az erbi-um vegyjele. 49. Baranyai község. 51. Kicsinyítő képző. 53. Kén, erbium, oxigén. 55. Kettőnk közül nem én. 56. Népies gabonamérték. 58. Antika. 60. Apátlan-anyátlan. 62. Román pénznem. 64. Cseremis.

FÜGGŐLEGES

1. Állóvíz. 2. Becézett Ödön. 3. Boglárka beceneve. 4. Német város. 5. Azonos betűk. 6. Világtalan. 7. Alkotórész. 8. Fedezékből. 9. A tantál vegyjele. 10. Juhodály. 15. Kellemetlen ügy jelzője. 17. Kőre, közetre utaló idegen utótag. 19. Ázsiai mondás második, befejező része. 21. Őrlőüzem. 23. Ott, kívül (népies). 25. Amely személyt. 27. Zanzafel! 29. Német női név. 31. A keserű anyagok gyógyszerészeti neve. 33. Varázsló, táltos. 35. Mosópor márkája. 37. Becézett Olivér. 39. Kisebb, ritkás erdő. 42. Üzemmérnök, röviden. 45. Rendben, cimbora! 47. Kellemes íz és illat. 50. Részecske energiaszintje. 52. ... Miklós; Mikszáth regénye. 54. A bibliai Júda egyik fia. 56. Létezik. 57. Mosógép márkája. 59. Harag, latinul. 61. Küzd, tusázik. 63. Előrejutó! 65. Gyümölcslekvár.

A Helikon 3. számában megjelent Ateizmus című rejtély megfejtése: Istenadta joga, hogy ateista legyen.

R. T.

Az oldalt gondozta NAGY MÁRIA

TÁMOGATÓINK:

Romániai Írók Szövetsége

BETHLEN GÁBOR Alap

Proiect realizat cu sprijinul Primăriei și Consiliului local Cluj-Napoca.

Kiadványunkat Kolozsvár Polgármesteri Hivatala és Városi Tanácsa is támogatja.

Proiectul susține candidatura orașului Cluj-Napoca la titlul de Capitală Culturală Europeană 2021

Lapunk támogatja Kolozsvár Európa Kulturális Fővárosa 2021 címre benyújtott pályázatát.

Kiadványunk a Román Kulturális Minisztérium támogatásával jelenik meg

Alapító főszerkesztő:
SZILÁGYI ISTVÁN

Főszerkesztő: KARÁCSONYI ZSOLT

Főmunkatárs: KIRÁLY LÁSZLÓ
SZÓCS ISTVÁN

Szerkesztőség:
DEMETER ZSUZSA: kritika
LÁSZLÓ NOÉMI: vers, műfordítás

MOZES ATTILA: próza
PAPP ATTILA ZSOLT: társzművészetek
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

A szerkesztőség címe: 400024 Cluj-Napoca, str. Drăgălina 73-75. Postafiók 245, telefon: (004) 0264 431690, telefon/fax: (004) 0264 431 577, villámposta: kviri.helikon@gmail.com

A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg — kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220-6288 Honlap: www.helikon.ro